

בסייעתא דשמיא

ברכת החמה

בהלכה ובאגדה

עם נוסח ברכת החמה

אדר ה'תשס"ט

תוכן העניינים

שער האגדה

3.....	"שֵׁאוֹ מְרוֹם עֵינֵיכֶם, וְרָאוּ מִי בָרָא אֱלֹהִים!".....
4.....	יִצְרָם בְּדַעַת, בְּבִינָה וּבְהַשְׁכָּל.....
6.....	אֶתֶּה הַכִּינּוֹת מְאוֹר וְשֶׁמֶשׁ [ניסים בהיסטוריה במהלכה של השמש].....
12.....	"כִּי אֶרְאֶה שְׁמִיךְ" [התבוננות בנפלאות השמש וצבא השמים].....
18.....	באור על מהות ברכת החמה.....
24	שער ההלכה.....

החוברות שיצאו לאור בהוצאה זו בסיעתא דשמיא:

* **השבת בהלכה ובאגדה - ב' חלקים** הלכות שבת המעשיות, בצרוף דברי אגדה להבנת מהותה וחשיבותה של שבת קודשנו. * **הטהרה בהלכה ובאגדה** הלכות טהרת המשפחה מבוארים בלשון ברורה וקלה. מותאם אף למתחילים בשמירת הטהרה. בצרוף דברי אגדה משולבים בשאלות אקטואליות, סיפורים ודברי חז"ל. כל החוברת בפורמט צבעוני מרהיב עין.

* **הלכות סעודה**. * **הלכות כשרות המטבח**. * **הימים הנוראים בהלכה ובאגדה** עם הסבר וחיזוק נפלא לימים אלו, בצירוף עשרות משלים וסיפורים המושכים את הלב.

* **חג הסוכות בהלכה ובאגדה** תאור ניסי עם ישראל במדבר, חג הסוכות בירושלים בזמן בית המקדש, שמחת בית השואבה, סיפורים מרתקים על האושפיזין, ועוד. * **ימי החנוכה בהלכה ובאגדה** עם סיפור נס חנוכה ממקורות היסטוריים, מרתק במיוחד. מעשה יהודית ועוד.

* **ימי הפורים בהלכה ובאגדה** סיפור המגילה בהרחבה על פי מדרשי חז"ל, בלשון מרתקת עם הרבה מאוד חידושים מעניינים. וכן הרקע למלכות אחשורוש. כולל מגילת אסתר.

* **חג הפסח בהלכה ובאגדה** סיפור יציאת מצרים וקריעת ים סוף בהרחבה ממדרשי חז"ל בלשון סיפורית, מעניין ומרתק מאוד גם לליל הסדר. כולל הגדה של פסח עם פירוש נפלא ומתוק.

* **חג השבועות בהלכה ובאגדה** עם סיפור נפלא ומרתק של מתן תורה, וכן מגילת רות משולבת בסיפורי המגילה עפ"י מדרשי חז"ל, שובה לב. * **ארבע התעניות ובין המצרים בהלכה ובאגדה** עם סיפור חורבן בית ראשון ובית שני בהרחבה. המאורעות שארעו בכל אחת מארבע התעניות. עשרה הרוגי מלכות. הכותל. הגאולה העתידה במהרה בימינו, ביאת המשיח ותחיית המתים. מרתק ונוגע ללב מאוד. * **מצוות הארץ בהלכה ובאגדה** הלכות שמיטה, חלה, כלאים, ערלה, תרומות ומעשרות, יישוב ארץ ישראל. עם דברי אגדה נפלאים על טעמי המצוות, הסברים וסיפורים.

👉 **ניתן להזמין הקדשה על הכריכה לרפואה, להצלחה וכד', או הקדשה למוסדות וארגונים, כחודש וחצי לפני כל חג.** מחיר כל חוברת: 3 ₪ בלבד. הטהרה - 5 ₪.

לפרטים, ברורים והזמנות, טלפון: 04-9988996 0522-813833

נקודות מכירה לכמויות קטנות: ירושלים: * 02-5822821 * 02-5812712 (שמואל הנביא)
* 02-6541776 (הר נוף). ביתר עילית: 02-5800495. אלעד: 054-8422891. באר שבע: 052-5832066. נתיבות: 052-7606283. דימונה: 08-6551202 \ 050-9100866. ערד: 08-9952221 \ 054-8462467. בני ברק: 052-7628506 \ 077-2055101. ועוד.

הספר נמסר ע"י המו"ל למאגר לשם עיון או העתקה חלקית לשימוש פרטי בלבד. להעתקה נרחבת של הספר או שימוש בו לכל מטרה מסחרית או הפצה אחרת יש לקבל רשות מפורשת מהמו"ל.

שער האגדה

»שִׁאֵנוּ מְרוֹם עֵינֵיכֶם, וְרָאוּ מִי גָרָא אֱלֹהִי!«⁸

ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה!

זוכים אנו בעזרת ה' בשנה זו [ה'תשס"ט], בבוקרו של יום רביעי י"ד בניסן, לברך את "ברכת החמה", המגיעה אחת ל- 28 שנה, בעת שהחמה מגיעה בדיוק לנקודה שבה תלה אותה בורא עולם בששת ימי בראשית, באותו יום ובאותו מזל, כמבואר בהרחבה להלן.

נתבונן ונראה, כי חייו של היהודי מוקפות הן בכל עת ב"ברכות" שונות, מעת שהוא קם בבוקר ומברך "המעביר חבלי שינה מעיני", ועד שמסיים את יומו ומברך לפני שינתו "המפיל חבלי שינה על עיני". במשך כל היום מברך היהודי על גופו, על לבושו, על מזונותיו, על מצוותיו, על כל צעד ושעל בחייו.

כשיהודי מברך, הוא למעשה מקשר את עצמו ואת כל מערכת חייו אל הקב"ה, שהוא "מקור הברכה". בברכתו הוא מכריז על אמונתו בבורא עולם, אשר כל קיומנו בעולם, כל צרכינו ופעולותינו - ממנו הם.

»וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֶׁאֵל מַעֲמֹךְ«^(דברים יב) - אמרו חז"ל: אל תקרא "מה" אלא "מאה", דהיינו שהייב האדם לברך מאה ברכות בכל יום. (מנחות מג ע"א) מאה ברכות הוא הדבר אשר ה' אלוקינו שואל מאיתנו! זאת אומרת, הקב"ה רוצה מאיתנו שחיינו במלואם, מראשיתם ועד סופם - יסובבו על האמונה בברכת ה'! (ע"ע בספר "אוהל רחל" עמ' 103)

וכך אמרו חז"ל: "רשע בחייו חשוב כמת, מפני שרואה חמה זורחת ואינו מברך" יוצר אור, שוקעת ואינו מברך "מעריב ערבים", אוכל ושותה ואינו מברך עליהם. אבל הצדיקים, מברכים על כל דבר ודבר שאוכלים ושותים, שרואים ושומעים". (תנחומא וזאת הברכה סימן ז)

ברכה נדירה זו - "ברכת החמה" - מְפַנֶּה את עינינו להתבונן באחד מנפלאות הבורא המדהימים והנפלאים - הלוא היא השמש, אשר נבראה בששת ימי בראשית, ומאז ועד עתה, ללא הפסקה, עושה היא את רצונו של הקב"ה, מאירה לארץ ולדירים עליה, בעוצמה ובגבורה, ובכך מכריזה היא על מי שברא אותה! וכדברי רבותינו: "משעה שהשמש זורח, עד שעה שהוא שוקע, אין קילוסו [שבחון] של הקדוש ברוך הוא פוסק מפיו!" (תנחומא אחרי מות סימן ט)

"השמים מספרים כבוד אל"

משל למלך, שהיו מקלסים ומשבחים אותו שהוא חכם, גיבור ועשיר. בקש המלך שיכירו אזרחיו - מהי חכמתו, מהי גבורתו, ומהו עושרו. מה עשה? נטל וילון, וקבע בו אבנים טובות ומרגליות מיוחדות אשר לא נמצא כמותן בכל העולם, משובצות במלאכת מחשבת נפלאה, תלה את הוילון על פתחו ואמר: כל מי שיכול לעשות כמותו, הרי הוא כמותי.

כך הקב"ה, הוא חכם החכמים, ולו הגדולה והגבורה, והעושר והכבוד מלפניו, וברא את העולם בחכמה, שנאמר: "ה' בחכמה יסד ארץ". בקש להודיע את שבחו לבריות,

מה עשה? ברא את הרקיע, הפרוש כוילון מעל הארץ, וקבע בו חמה ולבנה, כוכבים ומזלות, וכל כך למד? להודיע לבני האדם גבורותיו, שאמר להם: מי שיכול לעשות כמותם הרי הוא כמוני, או אפילו מי שיכול לרוץ עם החמה מסוף העולם ועד סופו ביום אחד, הרי הוא כמוני. (מדרש הגדול בראשית א)

רבי אבינא אמר: הגלגל הזה של חמה, אחד ממשמשיו של הקב"ה הוא, ובשעה שיוצא לעולם, אין כל בריה יכולה לזון עיניו ממנה! (ויקרא רבה לא ח)

אמר קיסר רומא לרבי יהושע בן חנניה: "רוצה אני לראות את אלוקיכם!", אמר לו רבי יהושע: "אי אפשר לראותו", אמר לו: "אם אכן קיים הוא - חייב אני לראותו" מה עשה רבי יהושע? יצא עם הקיסר לבחוץ בצהרי יום קיצי, אמר לו: "תסתכל היטב בשמש ותראה את אלוקינו!", אמר לו הקיסר: "אי אפשר להסתכל בשמש!", אמר לו רבי יהושע: "הלוא השמש - היא רק אחד מן המשמשים של הקב"ה, ובכל זאת אין אתה יכול להביט בה, ואיך תוכל לראות את הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו?!"... (חולין נט)

יצרם בדת, בבינה ובהשכל

את השמש, הירח, וכל צבא השמים, תלה הקב"ה ברקיע לפני 5,768 שנים, ביום הרביעי לבריאת העולם. כפי שנאמר בתורה (בראשית פרק א פסוקים יד-טז):

"וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים יְהי מֵאֵרֶת עֲרֵקֵי הַשָּׁמַיִם, לְהַגְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה, וַיְהי לָאוֹרֶת וּלְמַוְעֵדִים וּלְיָמִים וּשְׁנָיִם: וַיְהי לְמֵאוֹרֶת עֲרֵקֵי הַשָּׁמַיִם, לְהַאֲרִיךְ עַל הָאָרֶץ וַיְהי כֵן: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמֵּאוֹרֹת הַגְּדֹלִים, אֶת הַמֵּאוֹרֹת הַגְּדֹלִים לְמַשְׁכֵּל הַיּוֹם, וְאֶת הַמֵּאוֹרֹת הַקְּטָנִים לְמַשְׁכֵּל הַלַּיְלָה, וְאֵת הַכּוֹכָבִים: וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים עֲרֵקֵי הַשָּׁמַיִם לְהַאֲרִיךְ עַל הָאָרֶץ: וְלִמְשָׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, בֵּין הָאֹרֶץ וּבֵין הַחֹשֶׁךְ, וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב: וַיְהי עֶרֶב וַיְהי בֹקֶר יוֹם רִבְעִי."

והנה מה נפלא ומדהים, כי מאורות אלו - נתן בהם הקב"ה דעת, בינה והשכל - כמו לבני אדם, ואף יותר מכך!

כפי שכותב הרמב"ם (הלכות יסודי התורה ג ט): "כל הכוכבים והגלגלים, כולן בעלי נפש ודעה והשכל הם, והם חיים ועומדים ומכירים את מי שאמר והיה העולם. כל אחד ואחד לפי גדלו ולפי מעלתו, משבחים ומפארים ליוצרים כמו המלאכים. וכשם שמכירים את הקב"ה, כך מכירים את עצמם, ומכירים את המלאכים שלמעלה מהן. ודעת הכוכבים והגלגלים מעוטה מדעת המלאכים, וגדולה מדעת בני אדם". (וכן הוא ברש"י חולין דף מ ע"א)

כך ממלאים המאורות את תפקידם, מתוך הכרה ברורה בבורא עולם, ומתוך חפץ ותשוקה למלא את הייעוד שקבע להם, וכפי שאנו אומרים בתפילה: "טובים מאורות שבראם אלהינו, יצרם בדת בבינה ובהשכל. פח וגבורה נתן בהם, להיות מושלים בקרב תבל... שמחים בצאתם ששים בבואם, עושים באימה רצון קוניהם..." (מתוך ברכת "יוצר אור" של שבת), וכן אמר דוד המלך על השמש (תהלים יט ו): "והוא פחתן יצא מהפתו, ישיש בגבור לרוץ ארח", ופרשו רבותינו: השמש הזה יוצא בשמחה להאיר על הארץ, כאשר ישמח החתן מצאתו מחופתו. וכן שש הוא במהלכו, כאשר ישיש הגיבור לרוץ, כי בטוח הוא בגבורתו ואינו מפחד מפני איש, כך השמש בטוח הוא שילך במסלולו באין מוחה ובאין מפריע. (מצודת דוד)

שני מלכים בכתר אחד?

תחילה נבראו השמש והירח כשהם שווים בגודלם, במראם ובעוצמתם, כמו שנאמר:

"וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים". ואולם הדבר גרם שתהיה תחרות ביניהם - זה אומר לזה אני גדול ממך, וזה אומר לזה אני גדול ממך. (פרקי דרבי אליעזר פרק ה')

באה הלבנה לפני הקב"ה וקטרגה על השמש, אמרה: רבוננו של עולם, למה זה בראת את העולם באות בי"ת [שהתורה מתחילה ב"בראשית ברא..."]? אמר לה: כנגד שני עולמות, עולם הזה ועולם הבא. אמרה הלבנה: רבוננו של עולם, איזה עולם גדול מחברו, העולם הזה או העולם הבא? אמר לה: העולם הבא גדול מהעולם הזה. אמרה לפניו: רבוננו של עולם, הלוא בראת שני עולמות - העולם הבא גדול מן העולם הזה, ובראת שמים וארץ - שמים גדולים מן הארץ, ובראת אש ומים - המים גדולים מן האש [שהם מכבים אותה]. בראת שמש וירח - צריך שיהיה אחד גדול מחברו! "אין שני מלכים משתמשים בכתר אחד"! אמר הקב"ה: גלוי וידוע לפני, כי בדעתך שאגדיל אותך ואמעית את השמש, והואיל וקטרגת עליה, לכי ומעטי את עצמך - ויהיה אורך אחד משישים מאור החמה! מיד אמרה לפניו: רבוננו של עולם, על דבר אחד שאמרתי לפניך, נענשתי כל כך? אמר לה: עתיד אני להחזיר את אורך כאור החמה! שנאמר (ישעיה ל כו): "וְהָיָה אֹרֶךְ הַלְּבָנָה כְּאֹרֶךְ הַחֶמֶד". עדיין לא נחה דעתה, אמרה: ואור החמה - מה תהא עליה? אמר לה: עדיין את מקטרגת עליה? חיי, שיהא אורה שבעתים! כמו שנאמר: "וְאֹרֶךְ הַחֶמֶד יִהְיֶה שְׁבַע־תִּים כְּאֹרֶךְ הַיָּמִים". (אוצר המדרשים)

ניחמה הלבנה על טעותה, ואמרה לפניו: רבוננו של עולם, חטאתי, מחול לי! אמר לה: מחלתי לך. אמרה לו: במה אדע כי מחלת לי? אמר לה: לכי ומשלי [תופיעי] גם ביום וגם בלילה. אמרה לו: מהו השבח בזה, הלוא כמו הנר בצהריים שאינו מאיר, אף אני ביום אינני ניכרת ואינני מאירה? אמר לה: על ידך שאת מתמעטת, ימנו כך ישראל את הימים והשנים, ועל פי זה יקבעו את המועדים! [כי בזה שהתמעטה הלבנה ובסוף החודש אינה נראית כלל, ושוב חוזרת ומתחדשת, אפשר לקבוע על פיה ראשי חודשים ומועדים, אבל אילו היתה נשארת בגודלה לא היה אפשר לקבוע ראשי חודשים על פי הילוכה]. אמרה לו: הלוא ההכרעה אם לעבך את השנה [להוסיף אדר ב'] או לא, נעשית גם על פי השמש, ולא רק על פי הלבנה, ועל פי זה גם כן נקבעים המועדים? פייס אותה הקב"ה, שתקבל ברצון את גזירת ההקטנה, ואמר לה: הלוא גם הצדיקים נקראו קטנים: "יעקב הקטן", "דוד הקטן", "שמואל הקטן", ומאחר ותכונת הקטנות תכונה טובה ומועילה שמצויה בצדיקים, אין לך מה להתרעם על קטנותך.

כיון שראה הקב"ה שעדיין לא נתיישרה דעתה, הרבה את צבאה, ונתן לה את הכוכבים שיהיו יוצאים עימה ונכנסים עימה. (חולין דף ס ע"ב. מדרש אגדה בראשית א טו)

משל למלך, שהיו לו שני שרים, האחד נתמנה להיות שליט בעיר, והשני קבל שלטון גדול יותר, להיות שליט במדינה. אמר המלך: הואיל ומיעט הראשון את עצמו להתמנות לשליט בעיר, עלי לרצות אותו, ולכן גוזר אני, שבשעה שהוא יוצא, יהיה משמר של כבוד יוצא עמו, ובשעה שהוא נכנס יהיה משמר הכבוד נכנס עמו! כך אמר הקב"ה: הואיל והלבנה מיעטה את עצמה להיות שולטת בלילה, גוזר אני עליה, בשעה שהיא יוצאת יהיו כוכבים יוצאים עמה, ובשעה שהיא נכנסת יהיו כוכבים נכנסים עמה! (ילקוט שמעוני בראשית פרק א סימן ט)

רבי עזריה בשם רבי חנינא אמר: די היה בבריאת השמש בלבד, כדי להאיר לעולם. ולמה נבראה הלבנה? אלא צפה הקדוש ברוך הוא, שאומות העולם עתידים לעבוד למאורות השמים ולהחשיב אותם כאלוהות חלילה, אמר: אם כשהמאורות החשובים

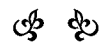
הם שניים, הנאבקים תמיד זה בזה - בכל זאת אומות העולם עובדים אותם ומשתחוים להם, הרי שאם אברא מאור אחד בלבד, שהוא יהיה השולט הבלעדי, על אחת כמה וכמה שיעבדו לו! (בראשית רבה פרשה ו)

שקיעת החמה

אמרו רבותינו ז"ל: כשנברא אדם הראשון, וראה לראשונה בחייו את השמש שוקעת, נבהל ואמר: אוי לי, שבשביל שחטאתי ואכלתי מעץ הדעת, העולם נהיה חשוך בעדי, ויחזור העולם לתוהו ובוהו! כנראה זו היא המיתה שנגזרה עלי מן השמים! היה יושב בתענית ובוכה כל הלילה, וחזה בוכה כנגדו. כיון שעלה עמוד השחר, הבין כי כך הוא מנהגו של עולם, עמד והקריב שור לכבוד ה' יתברך. (עבודה זרה ח ע"א)

לעשות רצון אביך שבשמים!

אמר לו הקב"ה למשה, אמור להם לישראל, הסתכלו בשמים שבראתי לשמשכם, שמא שינו את מידתם, או שמא גלגל חמה אינו עולה מן המזרח ומאיר לכל העולם כולו? הלוא בכל יום ויום עושה הוא את רצוני, זורח במזרח ושוקע במערב, ולא עוד אלא ששמה לעשות לי רצוני, שנאמר: "והוא כחתן יוצא מחופתו, ישיש כגיבור לרוץ אורח" (תהילים יט). והרי דברים קל וחומר! הלוא השמים והארץ, אינם מקבלים שכר ואינם מקבלים עונש, ובכל זאת אינם משנים מאומה ממידתם; אתם - שאם זכיתם, אתם מקבלים שכר, ואם חטאתם, אתם מקבלים פורענות, על אחת כמה וכמה שאתם צריכים שלא תשנו את מידותיכם! (ספרי האזינו שו)

אַתָּה הַכִּינֹתָ מְאוֹר וְשֶׁמֶשׁ

- ניסים בהיסטוריה במהלכה של השמש -

בהתמדה נפלאה זורחת השמש בכל יום במזרח, ושוקעת במערב. ששה ושמונה לעשות רצון בוראה, ונעה במסלולה ללא עצירה. מי הוא זה, ואיזה הוא אשר יוכל לעצור את השמש ממהלכה? מי הוא אשר יוכל להסיטה במשהו ממסלולה?

כאשר התייצב אברהם אבינו לפני נמרוד, ניסה נמרוד לפתותו שיעבוד אליו וישתחוה לו, ענה לו אברהם אבינו בעוז: אני רואה שהשמש יוצאת כל יום במזרח ושוקעת במערב. אולי יש לך כח לשנות את מהלכה - שתזרח במערב ותשקע במזרח? אם תעשה כן אודה בך ואשתחוה לך!...

כמובן שלא נמרוד, ולא אדם אחר בעולם יכול לשנות משהו ממהלכה של השמש או של שאר צבא השמים, אשר עליהם נאמר: "שְׁמַיִם בְּצִאתָם, שָׁשִׁים בְּבוֹאָם, עוֹשִׁים בְּאֵימָה רָצוֹן קוֹנִיָּהֶם..."!

והנה במהלך ההיסטוריה מצאנו פעמים בודדות שבהן אכן שינתה השמש את מהלכה, זאת כמובן - בצו הבורא יתברך. אותם שינויים נדירים מלמדים אותנו ביתר שאת, מי הוא השולט הבלעדי על הטבע. שהרי רק מי ש"מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית", ואומר בכל יום לשמש שתזרח, הוא לבדו יכול אף לומר לה לשנות ממנהגה.

לפני שירד המבול

כבר בימיו של נח, מוצאים אנו שינוי בתנועת השמש. הקב"ה הודיע לנח, שבני דורו הגדישו את הסאה בעוונותיהם, ובפרט בגזל ובעריות, כמו שנאמר: "כי מלאה הארץ חמס מפניהם", "כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ". על כן, גזר עליהם כי בעוד מאה ועשרים שנה, אם עדיין לא יחזרו בתשובה, יביא עליהם מבול ויאבדם מן העולם. היה נח מוכיח את אנשי דורו שיחזרו בתשובה, אך הם היו מלגלים עליו ובזים לדבריו, בטענות שגם להם יש כוחות עילאיים, ובכל מה שיביא עליהם הקב"ה, אם מבול של מים, אם מבול של אש, לא יוכל לגבור עליהם, ועל כן לא שבו בתשובה.

מרחמיו של הבורא יתברך, אחר שהסתיים זמן ה"אולטימאטום" של מאה ועשרים שנה, נתן להם "צ'אנס" נוסף של שבעה ימים, שבהם יוכלו לראות בעליל שהקב"ה הכל יכול, ובכוחו לשנות מעשה בראשית, ובכך יחזרו ממחשבותיהם, וכדברי הגמרא במסכת סנהדרין (דף קח עמוד ב): "שבעה ימים לפני שהביא הקב"ה את המבול, שינה עליהם סדרי בראשית, שהיתה חמה יוצאת ממערב ושוקעת במזרח...!" וכל זה כדי שאולי עתה יחזרו ממעשיהם הרעים, וכך לא יאבדו מן העולם, שהרי אין הקב"ה חפץ במות הרשע, כי אם בשובו מדרכיו וחייה.

לכבודו של יעקב אבינו

שינוי נוסף בזריחת השמש, התרחש ליעקב אבינו בדרכו מבאר שבע, מבית הוריו - לחרן. כאשר עבר דרך הר המוריה, היתה זו שעת יום, ורצה הקב"ה להתגלות אליו, כדי לברכו ולהבטיחו הבטחות עצומות, ולכן - שקעה לו השמש פתאום קודם זמנה, כדי שיתעכב וישן שם! (בראשית כח יא וברש"י שם)

ואמנם החזיר הקב"ה ליעקב אבינו את השעות הללו כעבור מספר שנים, בדרכו חזרה מחרן לארץ ישראל. בהיותו על שפת נחל יבוק, נאבק עימו מלאכו של עשו ופגע בכף ירכו, ואז - "וַיִּזְכַּח לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ" - מיהר הקב"ה להזריח בעבורו את השמש קודם שהגיע היום, כדי לרפאותו! אותן שעות שמיהרה השמש לשקוע בשבילו כשיצא מבאר שבע, מיהרה כעת לזרוח בשבילו! (בראשית לב לא וברש"י שם)

שמש בגבעון דום

בשנת 2488 לבריאת העולם, ביום שישי ג' בתמוז, בשעה 12:00 בצהריים - ארע שינוי דרמטי במהלכה של השמש, שינוי אשר הסעיר את העולם כולו!

היה זה בתקופת כיבוש הארץ, בעת המלחמה הגדולה של עם ישראל נגד מלכי האמורי. יהושע בן נון, המנהיג הגדול, ערך מתקפה על האויב, ובחסידי ה' המתקפה הצליחה, והמלכים עם כל צבאם החלו לסגת לצד מערב. עד מהרה הפכה נסיגתם למנוסה מבוהלת, כשעם ישראל רודפים אחריהם ומכים בהם מכת מחץ. ואולם, היה זה כאמור יום שישי, והשבת הולכת ומתקרבת. חשש יהושע שלא יספיקו להשמיד את צבא האמורי לפני שתכנס השבת, ולכן בקש להאריך את היום ולדחות את כניסת השבת! הוא נשא את ידיו השמימה והכריז: "שֶׁמֶשׁ בִּגְבֻעוֹן דּוֹם, וַיֵּרָח בְּעֶמֶק אֵילָוִן!" (יהושע י יב)

ואולם - האם תסכים השמש לעצור ממהלכה?!

אומר המדרש: משעה שהשמש זורח עד שעה שהוא שוקע, אין קילוסו ושבתו של הקדוש ברוך הוא פוסק מפיו! כאשר בקש יהושע לשתק את החמה, אמר: "שמש בגבעון דום!" לא אמר "עמוד" אלא "דום", שידום וישתוק מלומר שירה. ולמה? שכל

זמן שהוא שר ומשבח את הקב"ה, יש בו כח להלך, אך אם ידום משירתו - יעצור ולא יוכל להמשיך במסלולו. אמר לו השמש ליהושע: "יהושע, וכי יש קטן אומר לגדול ממנו דום? הלא אני נבראתי ביום הרביעי, ובני אדם נבראו ביום השישי, ואם כן אני גדול ממך, וכיצד אתה אומר לי דום?" אמר לו יהושע: "בן חורין שהוא קטן, ויש לו עבד זקן, אינו יכול לומר לו שתוק? והלא אברהם אבינו - הקנה לו הקדוש ברוך הוא את השמים והארץ, שנאמר 'ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ'! ולא עוד, אלא שהשתחוה השמש לפני יוסף אבי, ואם כן צריך אתה לשמוע לדברי ולשתוק!". אמר לו השמש: "האם באמת גוזר אתה עלי שאשתוק? הלא אם אשתוק, מי יאמר קילוסו ושבחו של הקדוש ברוך הוא?" אמר לו יהושע: "דום אתה, ואני אומר שירה בעבורך!"

(תנחומא אחרי מות סימן ט)

ואכן אומר הנביא - "וַיֵּדֶם הַשֶּׁמֶשׁ וַיֵּרָח עֶמֶד עַד יָקָם גֹּיִי אֵיבָיו... וַיַּעֲמֵד הַשֶּׁמֶשׁ בַּחֲצִי הַשָּׁמַיִם, וְלֹא אָץ לָבוֹא בַּיּוֹם תָּמִים. וְלֹא הָיָה בַּיּוֹם הַהוּא לְפָנָיו וְאַחֲרָיו, לְשִׁמְעַה ה' בְּקוֹל אִישׁ, כִּי ה' נִלְחָם לְיִשְׂרָאֵל!" (יהושע י יג יד)

וכפי שאומר המדרש: מיום שנבראו שמים וארץ - השמש והירח והכוכבים וכל המזלות היו עולים להאיר על הארץ, ואינם משנים ממנהגם. עד שבא יהושע ועשה מלחמתם של ישראל, והגיע ערב שבת, וראה בצרתן של ישראל שלא יחללו את השבת... מה עשה יהושע? פשט את ידו לאור השמש ולאור הירח, והזכיר עליהם את שם המפורש, ועמד כל אחד במקומו שלוש שעות. וראו כל מלכי הארץ ותמהו, שלא היה כדבר הזה מיום שנברא העולם! (פרקי דרבי אליעזר נא)

חוקים לשעת חירום

שינוי כה גדול ומשמעותי במהלכי ה"טבע", כמובן מצביע נאמנה על מי שיוצר ושולט על חוקי הטבע! אך למעשה מגלה לנו המדרש, כי השינוי הנדיר שקרה כאן, איננו נחשב כהריגה מן הטבע, אלא הוא חלק מהחוקים שנקבעו בטבע מששת ימי בראשית!

אמר רבי ירמיה בן אלעזר: תנאי התנה הקדוש ברוך הוא עם כל מה שנברא בששת ימי בראשית, כמו שנאמר (ישעיה מה יב): "אֲנִי יָדִי נָטוּ שָׁמַיִם, וְכָל צֶבָאָם צִוִּיתִי". ציויתי את הים שיהיה נקרע לפני ישראל, ציויתי את השמים ואת הארץ שישתקו לפני משה, ציויתי את השמש ואת הירח שיעמדו לפני יהושע! (בראשית רבה פרשה ה אות ה)

במילים אחרות אומר רבי ירמיה, אני ה' קבעתי את מסלול כדור הארץ ומהירותו, קבעתי את מסלולי הכוכבים בשמים, ואני אף קבעתי שבשנת 2488 לבריאת העולם ביום שישי ג' תמוז בשעה 12 בצהריים, תשתנה המערכת, כך שעל פני כדור הארץ יהיה יום כפול מאורכו הרגיל בצד אחד, וכמובן לילה מתמשך בעברו השני של הכדור. אין הדבר חורג מכלל חוקי הטבע, אלא הוא חלק מהחוקים "לשעת חירום", שטבע הקדוש ברוך הוא בעולמו! (עת לחשוב גליון 34)

מאורע מרעיש

מאורע נדיר זה של עצירת השמש התפרסם כמובן בעולם כולו, ובכך התקיימה ברכתו של יעקב אבינו לנכדו אפרים: "וְזָרְעוּ יִהְיֶה מְלֹא הַגּוֹיִם" (בראשית מח יט). ופרשו חז"ל שִׁיֵּצֵא ממנו בן שיעמיד את החמה, ויתפרסם נס זה בעולם כולו. (מסכת עבודה זרה דף כה עמוד א)

מעניין, שעד עכשיו שמורות עדויות על המאורע המיוחד הזה שהעולם חווה! פרופסור עמנואל וילקובסקי, חיפש וחקר עדויות מרחבי העולם, אודות מאורעות שונים

הכתובים בתנ"ך, ואכן הצליח למצוא ממצאים מדהימים, אותם כתב בספרו "עולמות מתנגשים", שהפך עד מהרה להיות רב מכר.

הוא כותב, כי חיפש כתבים עתיקים שנכתבו באמריקה על ידי העמים הקדמונים שהתיישבו שם לפני שקולומבוס "גילה את אמריקה". אומנם קשה היום למצוא כתבים כאלו, כי רובם הושמדו ונשרפו על ידי הנזירים הדומיניקאנים. אך שרידים מעטים מאותם כתבים עדיין שמורים בספריות שונות ברחבי העולם, ומהם אכן הצליח למצוא כתבים בשפה האינדיאנית, המתארים את דברי ימי האימפריה של קולחואקן ומקסיקו.

מסופר שם, שבקטסטרופה קוסמית שאירעה בעבר הרחוק, לא נגמר הלילה זמן רב. אור נמנע מן העולם, והשמש לא הופיעה במשך לילה, הארוך פי ארבע מלילה רגיל... [כמובן עלינו לקחת בחשבון, כי בשעות הצהריים של ארץ ישראל, באמריקה שורר עדיין הלילה. עוד יש לציין, כי כאשר השמש עוצרת ממהלכה, קשה להבחין ולקבוע כמה זמן חלף, והזמן יכול להיראות יותר ארוך, ממה שהוא באמת.]

אצל עמים ושבטים במקומות נוספים בעולם, קיימות מסורות עתיקות אודות כך שהשמש לא זרחה במשך זמן מסוים. שבטים בסודן, מתייחסים בסיפוריהם לזמן בו הלילה לא הגיע לקיצו (פרובניוס עמוד 38), וב"קאלבלה" של פינלנד, מספרים הפינים על זמן בו נפלו מן השמים אבני ברד מברזל, והשמש והירח נעלמו. (KALEVALA עמוד XIII) וכפי שכתוב באמת בנביא (יהושע י יא) במלחמת יהושע: "וַיְהִי בֵּנְסָם מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הֵם בְּמוֹרֵד בֵּית חוֹרוֹן, וְה' הִשְׁלִיךְ עֲלֵיהֶם אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת מִן הַשָּׁמַיִם עַד עֶזְקָה וַיָּמָתוּ, רַבִּים אֲשֶׁר מָתוּ בְּאֲבְנֵי הַפָּרָד מֵאֲשֶׁר הָרְגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחֶרֶב".

כמו כן, נמצאו עדויות שונות אודות שיבוש במהלך השמש, במסורות של ההינדים, הסינים, הבודהיסטים, ובתיאורו של ההיסטוריון היווני הירודוטוס המביא את דברי הימים של המצרים הקדמונים. (עולמות מתנגשים. עת לחשוב גליון 34)

אלו הן עדויות מעטות ששרדו במשך למעלה מ- 3,300 שנה מאותו מאורע מסעיר. אולם אין ספק כי בשעתו עורר מאורע חריג ומדהים זה - רעש גדול בעולם כולו! כך התקיימה הבטחתו של הקב"ה למשה רבנו: "הִנֵּה אֲנִי פֹרֵת בְּרִית נֶגֶדְךָ עִמָּךְ אֶעֱשֶׂה נִפְלְאוֹת אֲשֶׁר לֹא נִבְרְאוּ בְּכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הַגּוֹיִם, וְרָאָה כָּל הָעָם אֲשֶׁר אִתָּה בְּקִרְבּוֹ אֶת מַעֲשֵׂה ה' כִּי נִרְאָה הוּא... (שמות לד י) - לא ניסים מקומיים מבטיח ה' יתברך, כי אם ניסים עצומים שיתפרסמו ויעשו רעש בעולם כולו, ובכך תתחזק אמונת עם ישראל בבורא יתברך, העושה נפלאות ומשדד מערכות למען עמו האהוב!

34 שעות ביממה

נס נוסף של שינוי במהלך השמש התרחש אף בימיו של חזקיהו המלך. היה זה בעת שחלה חזקיהו ונתבשר על ידי ישעיהו הנביא כי נגזר עליו למות. חזקיהו הבין כי גזירה זו באה עליו בעקבות חטא שחטא, ולכן החל מיד לעשות תשובה על חטאו, והתפלל והתחנן בבכי גדול לפני הקב"ה שיבטל את הגזירה. תפילתו התקבלה, וישעיהו הנביא בא לבשר לו את דבר ה': "שָׁמַעְתִּי אֶת תְּפִלָּתְךָ, רָאִיתִי אֶת דְּמָעֶתְךָ, הִנְנִי יוֹסֵף עַל יָמֶיךָ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה... וְזֶה לָּךְ הָאוֹת מֵאֵת ה'... הִנְנִי מְשִׁיב אֶת צֶל הַמַּעַלּוֹת אֲשֶׁר יָרְדָה בַּמַּעַלּוֹת אֲחֻזָּה בְּשִׁמְשׁ אַחֲרֵיָת עֶשֶׂר מַעַלּוֹת, וְאֲכֵן - וַיִּתְּשֵׁב הַשֶּׁמֶשׁ עֶשֶׂר מַעַלּוֹת בַּמַּעַלּוֹת אֲשֶׁר יָרְדָה". (ישעיהו לח ה-ח)

השמש חזרה לאחר 10 מעלות ב"מעלות אחז" [שעון השמש של זמנו], וכך התארך היום לכדי 22 שעות, במקום 12 שעות!

עשר שעות אלו, הם תשלום על אותם עשר שעות שקיצר הקב"ה את מהלך השמש, ביום שמת בו אחז הרשע - אביו של חזקיהו המלך, וכדי שלא יספידו אותו ולא יתאבלו עליו כל כך, לא ארך אותו יום אלא שתיים בלבד, ומיד שקעה השמש והגיע הלילה. עתה החזיר הקב"ה את אותן שעות של היום, וארך היום 22 שעות. (סנהדרין צו ע"א ובמהרש"א שם)

גם נס זה התפרסם בעולם, וכפי שמוכר במדרש, כי מלך בבל, אשר שמו "בְּרִאֲדָן בְּלָאֲדָן", היה רגיל בכל יום לקום מוקדם בבוקר, אוכל את ארוחתו, ולאחר מכן שב לנחל עד השעה התשיעית של היום. באותו יום הלך מלך בבל לנחל כהרגלו, והנה בקומו הוא מגלה כי עכשיו זוהי שעת בוקר מוקדמת! חשב המלך שהניחו לו עבדיו לישון זמן כה רב עד הבוקר שלמחרת...! כעס עליהם ורצה להרגם. אך סיפרו לו עבדיו, כי לפתע פתאום בצהרי היום חזר גלגל החמה אחורנית, וחזר להיות בוקר! וכך, שעון השמש חזר אחורנית עשר שעות! התעניין המלך וחקר על מה ולמה אירע מאורע משונה ופלאי זה, ונודע לו כי ה' עשה זאת למען חזקיהו המלך באהבתו אותו. בשמעו כך, קם ואמר: האם יש אדם שהקב"ה עושה בשבילו ניסים כאלו, ולא אשלח לו דרישת שלום? מיד ציוה לסופריו שיכתבו מכתב לחזקיהו מלך ירושלים, ויתנו לו מנחה יפה מאת המלך. ואכן ישבו הסופרים וכתבו: "שלום למלך חזקיהו, שלום לעיר ירושלים, ושלום לאלוהים הגדול!...", נתנו את המכתב יחד עם המנחה ביד שליחים נכבדים עבור חזקיהו.

בין סופרי המלך נמנה אף נבוכדנצר, אך דוקא הפעם לא היה נוכח בשעה שכתבו את המכתב. כאשר שב, שאל את חבריו: מה כתבתם? אמרו לו, כך וכך כתבנו. אמר להם: טעות בידכם! הלא אתם קוראים אותו האלוקים הגדול, ומזכירים אותו לבסוף? אלא כך צריכים הייתם לכתוב: "שלום לאלוקים הגדול, ושלום לעיר ירושלים, ושלום למלך חזקיהו!" אמרו לו: כבר שלחנו את המכתב! מה עשה נבוכדנצר? רץ אחרי השליחים כדי להחזירם ולתקן את הטעות. שלוש פסיעות פסע נבוכדנצר, ואז עצר אותו המלאך גבריאל שלא ימשיך ללכת עוד! ומדוע? כי פסיעות אלו שפסע נבוכדנצר לכבודו של ה' יתברך, עמדו לו לזכות, וזכה בשכר זה לשלוש דורות של שלטון בכיפה: תחילה מלך הוא ארבעים וחמש שנה, אחריו מלך בנו "אויל מרודך" עשרים ושלוש שנה, ולאחריו מלך נבדו "בלשצאר" שנתיים, סך הכל שלטון בכיפה של שבעים שנה. אמר רבי יוחנן, אם היה פוסע נבוכדנצר פסיעות נוספות, היתה זו חלילה סכנה גדולה לעם ישראל! (סנהדרין צו ע"א)

השמש עמדה למשה רבנו

עוד מקומות מסוימים של שינוי במהלך השמש מצאנו, כמו אצל משה רבנו כשנלחם במלך סיחון, העמיד הקב"ה את החמה שעות רבות בעת המלחמה, כדי לחזק את ישראל ולשרש בליבותיהם את האמונה בו יתברך, ויראו כמו עיניהם כמה גדול כוחו, שיכול לשנות את מהלך המזלות וכל צבא השמים, ובוה ידעו שעתה שנכנסים הם לארץ ישראל, אין זו ארץ הנתונה תחת שלטון המזלות, כי אם תחת הנהגתו של הקב"ה, כמו שנאמר (דברים יא יב): אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דִּרְשׁ אֹתָהּ, תִּמְיד עֵינֶי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ. וממאורע זה, חיל ורעדה אחזו במלכי ארץ כנען, מאחר ועד עתה היו סוגדים לחמה ובוטחים במזלות, והיו משביעים את המזלות כרצונם, ובדרך זו חשבו להלחם גם בישראל ולנצחם, אך עתה שהעמיד הקב"ה את החמה, הראה להם שבטל כוחה, והכל בידו יתברך לשנות את המזלות ממקומם, באופן שדעתם תתבלבל ולא ידעו היכן הם.

השמש עמדה לנקדימון בן גוריון

גם בשביל נקדימון בן גוריון, שהיה יהודי נכבד ואוהב ישראל מאוד בזמן בית המקדש השני, העמיד הקב"ה את החמה, כמסופר בגמרא מסכת תענית (דף יט עמוד ב): פעם אחת עלו כל ישראל לחג הסוכות לירושלים, ולא היה להם מים לשתות. הלך נקדימון בן גוריון אצל הגמון אחד, אמר לו: הלוויני שנים עשר מעיינות מים לעולי רגלים, ואני אחזיר לך שנים עשר מעיינות מים עד סוף החורף. ואם לא ירדו גשמים ולא אוכל להחזיר לך כל כך מים, הריני נותן לך שנים עשרה ככרות כסף. קבע לו ההגמון זמן מסוים לפריעת החוב. כיון שהגיע זמן הפירעון ולא ירדו גשמים, בבוקר שלח ההגמון לנקדימון: שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך. שלח לו נקדימון: עדיין יש לי זמן, כל היום כולו שלי הוא, ועד הערב ירחם ה' ואולי ירדו גשמים. בצהריים שלח לו ההגמון: שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך! שלח לו נקדימון: עדיין יש לי שהות ביום. לקראת הערב שלח לו ההגמון: שגר לי מים או מעות שיש לי בידך! שלח לו: עדיין יש לי שהות עד סוף היום. לגלג עליו אותו הגמון, אמר: כל החורף לא ירדו גשמים, ועכשיו ירדו גשמים? נכנס ההגמון לבית המרחץ בשמחה. עד שהאדון נכנס בשמחה לבית המרחץ, נקדימון נכנס לבית המקדש כשהוא עצב. נתעטף ועמד בתפלה, אמר לפניו: רבונו של עולם! גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא עשיתי, אלא לכבודך עשיתי, שיהיו מים מצויים לעולי רגלים, קדש שמך בעולמך, ויראו שעושי רצונך אינם מפסידים. מיד נתקשרו שמים בעננים כבדים, וירדו גשמים עד שנתמלאו מים שנים עשר מעיינות ויותר. עד שיצא האדון מבית המרחץ, נקדימון בן גוריון יצא מבית המקדש. כשפגעו זה בזה, אמר לו נקדימון: תן לי דמי מים יותר [עודף] שיש לי בידך. אמר לו ההגמון: יודע אני שלא הרעיש הקב"ה את עולמו אלא בשבילך. אלא שעדיין יש לי פתחון פה עליך שאוציא ממך את מעותי, שכבר שקעה החמה, וגשמים ברשותי ירדו בלילה, ועבר זמן הפירעון שקבענו. חזר ונכנס נקדימון לבית המקדש, נתעטף ועמד בתפלה, ואמר לפניו: רבונו של עולם! הודע שיש לך אהובים בעולמך! מיד נתפורו העננים, וראו כולם שזרחה החמה שוב. באותה שעה אמר לו האדון: אילו לא זרחה החמה, היה לי פתחון פה עליך שאוציא ממך את מעותי.

אוהב את עמו ישראל!

כך משנה הקב"ה סדרי בראשית ומשדד מערכות למען עמו האהוב. שהלוא "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ" (בראשית א א) - כל העולם לא נברא אלא בשביל ישראל שנקראו "ראשית" (רש"י שם). שמים וארץ וכל אשר בהם, מן הרמשים הקטנים ועד כוכבי השמים העצומים - הכל הכל נברא לצורך עם ישראל, וממילא בעת הצורך, אף משנה הקב"ה בעבור ישראל את חוקי הטבע.

השמש לעתיד לבוא

לעתיד לבוא, בביאת משיח צדקנו בקרוב, יגדל ויתעצם כוחם של המאורות, כמו שנאמר (ישעיה ל ב): **"וְהָיָה אֹר הַלְבָּנָה כְּאֹר הַחֲמָה, וְאֹר הַחֲמָה יְהִיָּה שְׁבַעַתִּים, כְּאֹר שְׁבַעַת הַיָּמִים..."**.

אור השמש יגדל ויתעצם פי ארבעים ותשעה מן האור הרגיל שלה! [שבעתים = שבע פעמים שבע]. למעשה, אור מיוחד זה כבר הופיע בהיסטוריה, בעת שנולד יצחק אבינו, ואולם הקב"ה גנו אותו, משום שבעולם הזה ישנם צדיקים וישנם רשעים, ואור זה אינו ראוי שיזרח לרשעים. ואולם לעתיד לבוא, כשיבוא עולם שכולו של צדיקים, יחזירו הקב"ה, שנאמר (מלאכי ג ב): **"וְזָרְחָה לָכֶם יְרֵאֵי שָׁמַי, שֶׁמֶשׁ צִדְקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְפֶיהָ"**. (פסיקתא רבתי מב)

כיצד יתעצם כוחה של השמש? אמרו חז"ל: גלגל החמה - יש לו נרתיק, ולעתיד לבוא הקב"ה מערטלו [מוציאו] מנרתיקו. וכך גובר עד מאוד חומה של השמש.

עבור הרשעים - יהיה זה "גיהנם", כי חום השמש ילהט וישרוף אותם, ועל כך נאמר (מלאכי ג יט): "כִּי הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בּוֹעֵר פֶּתָנוֹר, וְהָיוּ כָל יְדִים וְכָל עֲשֵׂה רָשָׁעָה קֶשׁ, וְלָהֵט אֹתָם הַיּוֹם הַבֶּא, אָמַר ה' צְבָאוֹת". ואילו עבור הצדיקים - תהיה זו אכן "שֶׁמֶשׁ צִדְקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְפֶיהָ", שאפילו אדם חולה, הקדוש ברוך הוא גזור לשמש שתרפא אותו.

עניין זה התבשר יעקב אבינו, לאחר שנאבק עימו מלאכו של עשו ופגע בו. באותו בוקר, הזריח לו הקב"ה שמש חזקה שתרפא אותו. ואולם שמש זו יקדה בחזקה ובלהט רב על עשו וצבאו, אשר היו ערוכים באותה עת למלחמה נגד יעקב. אמר הקב"ה ליעקב אבינו: "הוא סימן לבניך: מה אתה - השמש מרפא כך ומלהטת בעשו ובאלופיו, כך בניך - תהא השמש מרפא בהן ומלהטת בעובדי כוכבים!" (בראשית רבה כו ה, עח ה, שמות רבה טו כא)

ואחריתך ישגה מאוד...

אומות העולם שהם זרעו של עשו, מונים את השנים לפי החמה שהיא גדולה; מה חמה זו - שולטת ביום, ואינה שולטת בלילה, כך עשו - יש לו חלק בעולם הזה, ואין לו חלק לעולם הבא. אך עם ישראל זרעו של יעקב אבינו מונה לפי הלבנה שהיא קטנה, מה הלבנה הזו שולטת ביום ובלילה, כך ישראל יש להם חלק בעולם הזה ובעולם הבא. כל זמן שאורו של גדול מבהיק בעולם, אין אורו של קטן מפורסם וניכר, אך כאשר שקע אורו של גדול, נתפרסם אורו של קטן. כך כל זמן שאורו של עשו מבהיק בעולם, אין אורו של יעקב מתפרסם, אך כאשר ישקע אורו של עשו, יתפרסם אורו של יעקב, כמו שנאמר (ישעיה ס א-ב): "קוֹמִי אוֹרִי כִּי בָא אוֹרְךָ, וּבְכוֹד ה' עֲלֶיךָ זָרַח, [ואימתו] כִּי הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יִכָּסֶה אֶרֶץ, וְעֶרְפֶּל לְאֻמִּים, [ואז] וְעֲלֶיךָ יִזְרַח ה' וּבְכוֹדוֹ עֲלֶיךָ יִרְאֶה". (ילקוט שמעוני בראשית פרק א סימן ח)

"כִּי אֶרְאֶה שְׁמִיךְ"

-התבוננות בנפלאות השמש וצבא השמים -

"טוֹבִים מְאֹדוֹת שְׁבָרָאם אֶלְהִינִי. יֵצֵרם גִּדְעַת גְּבִיעָה וּגְבִיעֵיכֶם, כֹּחַ וּגְבוּרָה נֶעַן בָּהֶם, לְהִיּוֹת מוֹשְׁלִים בְּקֶרֶב תַּגְלִי. מְלָאִים זֵיו וּמְפִיקִים נוֹגֵה, נֶאֱחָה זֵיוִם בְּכָל הָעוֹלָם. שְׁמַחִים בְּצִצְתָם שִׁשִּׁים גְּבוּאָם. עוֹשִׂים גְּאֻמָּה רָצוֹן קוֹנִיָּהֶם. פֶּאֶר וְכֶבֶד עוֹתֵגִים לְשִׁמּוֹ, צִחְלָה וְרָעָה לְזֶכֶר מְלֻכֻּתוֹ, קָרָא לְשִׁמְשׁ וַיִּזְרַח אוֹר, רָאָה וְהִתְקַוֶּן עֲזַרְתְּ הַלְגָּעָה, שְׁמַח עוֹתֵגִים לֹא כָּל צְבָא קְרוֹם..." (מתוך תפילת שחרית של שבת)

בעת זו, שאנחנו מברכים ומשבחים את בורא העולם ב"ברכת החמה", ננסה להתבונן מעט על נפלאות הבורא בבריאת השמש, ובכלל - בכל צבא השמים. התבוננות זו תותיר אותנו פעורי פה, מתפעלים משתוממים, בהרגשה של קטנות בלתי נתפסת אל מול הבורא יתברך!

וכותב הרמב"ם (הלכות יסודי התורה פרק ד הלכה יב): "בזמן שאדם מתבונן בדברים האלו, ומכיר כל הברואים... ויראה חכמתו של הקב"ה בכל היצורים וכל הברואים, מוסיף אהבה למקום, ותצמא נפשו ויכמה בשרו לאהוב את המקום ברוך הוא..."

השמש

לפני 5,768 שנים, ביום רביעי בשבוע, תלה הקב"ה את השמש ברקיע, ומאז ועד היום - במשך אלפי שנים, נעה היא במסלולה, זורחת בכל יום במזרח ושוקעת במערב, מאירה ומחממת את העולם כולו.

מהי, למעשה, אותה שמש עוצמתית ונפלאה? ממה היא עשויה? כיצד היא בוערת זמן כה רב? האם אין חשש שחומר הבעירה שלה ילך ויאזל?

אכן בעבר סברו כי השמש היא כעין "מדורת ענק", הבוערת ללא הפסקה. ואולם, לפי הנחה זו, היתה השמש צריכה ללכת ולהיחלש עם הזמן, ככל שחומר הבעירה שלה הולך ואזל, וכמו כל מדורה... וכמובן שהמציאות איננה כזו - אלא השמש בוערת במלוא עוצמתה, מאז בריאת העולם ועד עתה. ואם כן ממה עשויה השמש? כיצד היא בוערת?

חידה זו היתה אתגר למדענים רבים, השערות שונות עלו וירדו. כיום משערים כי מרכז השמש הוא "כור גרעיני", המשחרר כמויות חום אדירות, המוצאות את דרכן אט אט החוצה. במרכז השמש, מגיעה הטמפרטורה לכדי 15,000,000 מעלות חום! [משערים כי עוצמת האנרגיה שמייצרת השמש בכל שנה, שווה להתפוצצות של 10 ביליון טון של חומר נפץ ט.נ.ט.!!!]. עוצמת הקרינה הולכת ופוחתת לאורך הדרך החוצה, עד שהיא מגיעה לשכבות החיצוניות של פני השמש "רק" בטמפרטורה של 6,000 מעלות חום.

לְשֶׁמֶשׁ שֵׁם אֶהָל בָּהֶם

הקרינה שמפיקה השמש, הינה מסוכנת וקטלנית ביותר. אילו היתה קרינת השמש מגיעה ישירות לכדור הארץ, היא היתה שורפת את העולם כולו! ברחמי וברוב חסדיו יצר הבורא לשמש שכבת הגנה מיוחדת, הלוא היא ה"נרתיק". "נרתיק" זה, הוא שכבות של גזים העוטפים את השמש ["פוטוספירה"], סופגים את קרינת החום העצומה, ובולמים את הזעזועים של קרני השמש.

"נרתיק" זה הוזכר פעמים רבות בדברי חז"ל, כפי שאומר המדרש: "גלגל חמה יש לו נרתיק, ובריכה של מים לפניו. בשעה שהוא יוצא, הקדוש ברוך הוא מתיש כוחו במים שלא יצא וישרוף את העולם" (בראשית רבה פרשה פ ו). וזהו כוונת הפסוק שאמר דוד המלך עליו השלום: "לְשֶׁמֶשׁ שֵׁם אֶהָל בָּהֶם" (תהילים יט ד).

נשים לב, כי חז"ל אמרו דברים אלו, לפני כ-2000 שנה, הרבה הרבה שנים לפני שהומצאו מצלמות החלל והטלסקופים למיניהם, אך ורק על פי מידע שנמסר לנו מתוך התורה!

ואולם למרות ה"נרתיק" הזה, עדיין הקרינה הבאה מן השמש הינה מסוכנת ומזיקה, ומסוגלת לגרום נזקים רבים כמו פגיעות חמורות בעור, בעיניים וכדומה! לכן, יצר הבורא ברחמי את שכבת ה"אטמוספירה", העוטפת את כדור הארץ, ומסננת ביעילות את הקרינה הבאה מן השמש, כך שלתוך כדור הארץ תגיענה קרני השמש כשהן נעימות, טובות ומועילות!

גם מרחקו של כדור הארץ מן השמש, שהוא כ- 150 מיליון קילומטר, הינו מרחק המותאם להפליא ליצירת טמפרטורה נוחה על פני כדור הארץ. אילו היה כדור הארץ קרוב אל השמש מעט יותר - היו כל המים על פני כדור הארץ מתאדים, ולא היו מתאפשרים החיים בו, כפי שאכן קורה בכוכב הלכת "מאדים" הנמצא בסמוך לכדור הארץ, אך מעט יותר סמוך לשמש. ולעומת זאת, אילו היינו מרוחקים מן השמש מעט יותר, היו כל המים שעל פני כדור הארץ - קופאים, וכמובן שאף כך לא היו מתאפשרים החיים בו, כפי שקורה בכוכב הלכת "נוגה" הנמצא אף הוא בסמוך לכדור הארץ, אך מעט יותר רחוק מן השמש.

"ויגידו שמים צדקו" - לעתיד לבא, השמים מספרים את החסד שעשה הקדוש ברוך הוא עם עולמו, שלא נתנם ברקיע הראשון, שאילו נתנם ברקיע הראשון - לא היו הבריות יכולות להתקיים, מחמת אש השמש! (בראשית רבה כו ה)

כך - כשהיא בדיוק במרחק המתאים, ובעוצמות הקרינה המדויקות ביותר, יכולה השמש למלא את האמונה את הייעוד שקבע לה בורא עולם - לשמש את העולם: להאיר, לחמם, לקבוע זמני יום ולילה, קיץ וחורף, ועוד תפקידים חשובים ונחוצים, כמו המתקת והבשלת הפירות, ריפוי פצעים, ומחלות שונות, ועוד ועוד.

קיימות בשמש אף תכונות סגוליות: על ידה נותן הקב"ה תשועה למלכים, שרים, רחנים ומושלים. מייבשת ומזככת את האוויר, ומבטלת רוחות רעות (ספר עיתים לבינה ח). כמו כן השמש מרבה את הזהב, אבנים טובות ומרגליות. (מעם לועז יהושע קע ועוד) "והמתכות והצמחים וכל החיים - תלויים בשמש". (אבן עזרא תהלים יט ה)

גרגר חול בתוך אוקיינוס

מערכת השמש, על כל פלאיה ועוצמתה, על כל מרחביה והכוכבים הנפלאים שבה, היא חלק קטן ומזערי ביותר בתוך "גלקסיית שביל החלב"!

"גלקסיה" היא מעין "גוש" של מיליארדי כוכבים, ומערכת השמש נמצאת בקצה גלקסיית "שביל החלב".

[חכמי יוון הקדומים כינו אותה בשם זה "שביל החלב", משום שבמבט מכדור הארץ, היא נראית כרצועה ארוכה של אור עמום המקיף את השמים, זאת משום שרוב הכוכבים של שביל החלב והחומר ה"בין כוכבי" שביניהם, הינם בעלי אור חלש, ולכן אינם נראים וניכרים כל אחד בנפרד, אלא נראים יחד כפס אור מעורפל.]

ניתן לדמות את יחס הגודל בין כדור הארץ לבין גלקסיית שביל החלב - ממש כגרגר חול בתוך אוקיינוס ענק! האם זה נשמע מוגזם? הבה נתבונן מעט, כי הדברים נפלאים!

נקדים ונסביר, מהו המושג "שנת אור"?

אילו נדליק מדורה בקרית שמונה - תוך כמה זמן היא תיראה באילת? [נניח שאין הרים או בניינים גבוהים המסתירים אותה], התשובה היא - תוך חלקיק קטן של שניה, משום שמדירות האור היא מהירות רבה מאוד - 300,000 קילומטר בשניה!

באופן ציורי ניתן לומר: אם נדליק נר בארץ ישראל, תוך חלקיק שניה הוא כבר ייראה באמריקה [אילו כדור הארץ לא היה עגול, כמובן]!

כלומר: הדרך שעושה האור בשניה אחת היא דרך ארוכה מאוד, כמו להקיף את כל כדור הארץ כ-8 פעמים, [שהרי היקפו של כדור הארץ כ-40,000 קילומטר].

ומהי הדרך שיעשה האור בדקה אחת? כמובן, ארוכה פי שישים! $60 \times 300,000 = 18,000,000$ קילומטר]. דרך ארוכה ועצומה זו, נכנה בשם "דקת אור".

[מרחקה של השמש מאיתנו הוא כ-8.5 דקות אור, כלומר: שמונה וחצי דקות לוקח לקרני האור של השמש להגיע לכדור הארץ. נמצא שכשאנו רואים את הזריחה, אין זו השעה המדויקת שבה הופיעה השמש מן המזרח, אלא היא הופיעה כבר כשמונה וחצי דקות לפני כן, רק שאנו עדיין לא יכולנו לראות אותה. וכמו כן, השקיעה הנראית לעינינו, היא כשמונה וחצי דקות לאחר שהשמש כבר שקעה במערב!]

ומהי הדרך שיעשה האור בשעה שלימה? כמובן, דרך ארוכה ועצומה פי שישים! $60 \times 18,000,000 = 1,080,000,000$ אלף ושמונים מיליון קילומטר]. מעתה צא וחשוב, מהי הדרך שיעשה האור תוך יממה שלימה? ותוך חודש שלם? ותוך שנה שלימה? לבטח כבר איבדנו את הראש!!! זהו הסברו של המושג הבלתי נתפס "שנת אור" - מרחק עצום ובלתי נתפס - המרחק שאותו עובר האור במשך שנה שלימה!

ובכן, הבה ונטה אוזן, נקשיב היטב היטב, לבל נחשוב שזהו רק דמיון:

אמרנו, כי מערכת השמש היא חלק קטן ומוזערי בקצה גלקסיית "שביל החלב". מהו המרחק של מערכת השמש ממרכז גלקסיית שביל החלב? תקשיבו טוב: 33,000 [כך, שלושים ושלוש אלף] שנות אור!!!

האם אנו יכולים לתפוס בכלל את גודלה וממדיה של גלקסיה זו? כמובן שלא! די אם נוסיף ונאמר, כי כיום מכירים בתוך הגלקסיה הזו כ-10,000,000,000 [עשר אלף מיליון!] כוכבים! והקוטר שלה הוא 100,000 שנות אור!

אך זה עדיין לא הכל! תנשמו עמוק, כמה גלקסיות כאלו ואף גדולות יותר, קיימות ברחבי הקוסמוס [היקום]? עשר? מאה? אולי מקסימום אלף? ובכן: ... כיום מכירים כבר למעלה מ-160,000,000 [מאה שישים מיליון] גלקסיות!!!

האם אנחנו מבינים זאת? האם יש משהו מאיתנו שיכול לצייר במחשבתו מרחקים כאלו? האם יש משהו שיכול לאמוד בדעתו מספר כוכבים שכזה?

ויש כוכבים אשר אין זיום ואורם מגיע אל עינינו משעה שנבראו. ועתה צא וחשוב מה שאין הלב יכול לחשוב. ומוזה תוכל לשער עומק רום, ועומק תחת ורחבת מקום הגלגל הנברא. ואם כן, תכין לבך להתבונן גדולת הבורא מה איום הוא, ומה נורא, וכמה אדיר הוא ה' אלוקינו, אם כך גדולים מעשי אלוקינו! (ספר הברית)

"לִמְנַצֵּחַ עַל הַגִּתִּית מִזְמוֹר לַדָּוִד, ה' אֶדְרִינִי מִה אֶדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל הָאָרֶץ, אֲשֶׁר תִּגַּח הַדָּוִד עַל הַשָּׁמַיִם...

כִּי אֶרְאֶה שִׁמְךָ, מַעֲשֵׂה אֲצִמְעֶיךָ, יְרֵחַ וְכַבִּימִם אֲשֶׁר פָּעֲלָתָה,

מִה אֲנֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ, וְכֵן אֶדָּם כִּי תִפְקְדֶנּוּ...

ה' אֶדְרִינִי מִה אֶדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל הָאָרֶץ! (תהילים פ"ח)

אל מול מרחבי האינסוף האדירים הללו, עומד האדם משתאה ונבוך, חש אפסי וקטנטן - "מה אנוש כי תזכרנו, וכן אדם כי תפקדנו...?"! מהו האדם, בכלל, לעומת כל הבריאה

העצומה? אפילו לא גרגר אבק! ואז, חודרת אל הלב - הענווה, וההכרה בגדלותו של הבורא האדיר, יתברך שמו הגדול ויתעלה הדרו - "ה' אֲדֹנֵינוּ, מִה אֲדִיר שְׁמֶךָ בְּכָל הָאָרֶץ!"

הֵבֵט נָא הַשְׁמִימָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים...
מעניין, כמה כוכבים יש בעולם כולו?

בעבר אמדו העמים הקדמונים את מספר הכוכבים בכ- 4,000 כוכבים בלבד! אכן במבט מכדור הארץ, בעין רגילה, זהו המספר הנראה לעין. הם לא לקחו בחשבון כי יתכן שנקודה זעירה הנראית ככוכב אחד אינה אלא גלקסיה רחוקה בעלת מיליוני כוכבים.

ואולם חכמי ישראל - ידעו כי מספר הכוכבים האמיתי הוא רב לאין שיעור! לפני כ- 1,800 שנה לא היו בידיהם כמובן מצלמות חלל, טלסקופים או לוויינים, אך הם ידעו בברור, מתוך התורה הקדושה, מהו המספר האמיתי של כוכבי השמים!

וכך מובא בגמרא (ברכות דף לב ע"ב): **אמר הקדוש ברוך הוא, שנים עשר מזלות** [קבוצות כוכבים היוצרות צורות שונות, ומהם: מאזניים, עקרב, דגים, טלה וכו'] **בראתי ברקיע. ועל כל מזל ומזל בראתי לו שלושים חיל** [כנגד כל מזל משנים עשר המזלות נבראו שלושים צבירי כוכבים], **ועל כל חיל וחיל בראתי לו שלושים לגיון** [כל צביר משלושים הצבירים הללו מורכב מ-30 לגיונות של כוכבים], **ועל כל לגיון ולגיון בראתי לו שלושים רהטון** [כל לגיון מורכב משלושים רהטוני (גדודי) כוכבים], **ועל כל רהטון ורהטון בראתי לו שלושים קרטון. ועל כל קרטון וקרטון בראתי לו שלושים גסטרא. ועל כל גסטרא וגסטרא תליתי 365 אלף ריבוא כוכבים** [= 3,650 מיליון כוכבים] **כנגד ימות החמה, וכולן לא בראתי אלא בשבילך!...**

הבה נחשב, באיזה מספר של כוכבים מדובר:

ריבוא = 10,000. אלף ריבוא = 10,000,000 [עשר מיליון]. 365 אלפי ריבוא כוכבים = 3,650,000,000 [3650 מיליון כוכבים]. זהו מספר הכוכבים הנמצא בכל 'גסטרא' ו'גסטרא'.

וכמה גסטראות יש בעולם? 30 גסטרא X 30 קרטון X 30 רהטון X 30 לגיון X 30 חיל X 12 מזלות = 291,600,000 גסטראות.

ואם כן כמה כוכבים יש בסך הכל? - מספר הגסטראות X מספר הכוכבים שבכל גסטרא
= 1,064,340,000,000,000 !!!

כמובן, שחכמי אומות העולם התייחסו בלגלוג ובחוסר אמון למספר "מוגזם" ו"דמיוני" זה, אך עם התפתחות המדע והשתכללות מצלמות החלל, נאמד מספר הכוכבים במספרים גדולים יותר ויותר. כיום ההשערה המדעית [על פי מדעני נאס"א, וכן על פי האוניברסיטה הלאומית של אוסטרליה], הולכת ומתקרבת אל הקביעה המספרית שצינו חכמינו זכרונם לברכה, כבר לפני כ- 1,800 שנה!!!

[לא לחינם ברח הקב"ה את אברהם אבינו באומרו (בראשית טו ה'): **"הֵבֵט נָא הַשְׁמִימָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים, אִם תּוּכַל לִסְפֹּר אֹתָם, וְיֹאמַר לוֹ פֶּה יְהִיָּה וְרֹעֶךָ"**. וכן (בראשית כב יז): **"כִּי בָרַךְ אֲבְרָהָם, וַיְהִי אֲרֵבָה אֶת וְרֹעֶךָ כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם, וַיַּחֲזֵל אֲשֶׁר עַל שְׁפַת הַיָּם"**, משמע שישנה השוואה בין כמות הכוכבים בשמים, לכמות גרגרי החול על שפת הים...]

עוד נוסיף ונאמר, כי מדברי חז"ל משמע שהכוכבים יוצרים מערכות מסודרות מאוד, ממש כמו צבא: עם לגיונות, חילות שונים, קצינים ומפקדים. וכולם כולם - "לא בראתי אלא בשבילך" - כל המערכת המאורגנת האדירה והעצומה הזו נצרכת עבור האדם!!!

"שֵׁאוֹ מְרוֹם עֵינֶיכֶם, וְרָאוּ מִי בְּרֵא אֱלֹהִי,

הַמּוֹצִיָּא בְּמִסְפָּר צָבָאָם, לְכָלֵם בְּשֵׁם יְקָרָא" (ישעיה פרק ט פסוק טו)

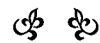
קשה לנו להבין, כיצד מערכת כה גדולה ועצומה, אשר אין אנו מסוגלים כלל לתפוס בשכלנו את ממדיה ואת עוצמתה, נצרכת עבור כדור הארץ - שאין הוא אפילו כגרגר אבק לעומתה!

כיום מנסה אף המדע למצוא את הקשר בין היקום העלום לקיום עולמינו, אך הנסתר רב על הנגלה. ואולם מעניין לציין, שישנם בכל זאת כיווני חשיבה מסוימים בנושא זה - הנה דברי הפיזיקאי הנודע פרופסור נתן אביעזר: "הממצאים האחרונים באסטרונומיה, חשפו קשר ישיר בין החיים על פני כדור הארץ ובין הכוכבים הרחוקים. לא נטעה אם נאמר שבלי הכוכבים, לא היו החיים אפשריים".

בהמשך דבריו, הוא מביא את דברי פרופסור מייקל זייליק, כי תוחלת החיים של הכוכבים היא מוגבלת, ולאחר מכן הם מתפוצצים התפוצצות רבת עוצמה המכונה "סופרנובה". התפוצצות זו משחררת לחלל פחמן החיוני לקיומנו, ועוד יסודות כימיים נחוצים. כמו כן ישנם מדענים הטוענים כי ללא קיומם של כוכבי היקום - לא היה עולמנו ניצב וסובב בחלל במיקום ובמסלול כה מדויק ומחושב, והרי זה כמערכת ענפה של מנועים, קפיצים וגלגלים, בשעון קיר ענק, שקיומם נועד רק כדי להניע את המחוגים הקטנים - בדייקנות מרבית. (על פי ספר המהפך עמ' 20-16)

אך גם אם לא נבין זאת, הלוא נבין גם נבין, כי דיינו - אילו לא נבראו כל המרחבים העצומים הללו, והכוכבים האדירים אשר בהם, אלא כדי לעצור אותנו לרגע, להבין משהו מן המשהו בהכרת גדלות הבורא ברוך הוא, אשר "עֲשֵׂה גְדֻלַּת עַד אֵין חֶקֶר, וְנִפְלְאוֹת עַד אֵין מִסְפָּר" (איוב ט י), וכך - לשאת את העיניים לשמים, ולהכריז בהשתאות: "מֶה רַבּוֹ מַעֲשֵׂיךָ ה', כָּלֵם בְּחִכְמָה עֲשִׂיתָ!" (תהילים קד כד)

❦- "הַשָּׁמַיִם מִסְפָּרִים כְּעוֹד אֵל, וּמַעֲשֵׂה יְדֵיו מַגִּיד הֶרְקִיעוּ" ❦-

באור על מהות ברכת החמה

המקור לברכת החמה

בגמרא מסכת ברכות (דף נט עמוד ב): "תנו רבנן הרואה חמה בתקופתה, לבנה בגבורתה, וכוכבים במסילותם, ומזלות כסדרן, אומר: 'ברוך אתה ה', אלוקינו מלך העולם, עושה מעשה בראשית". ואימתי החמה בתקופתה? אמר אביי, כל עשרים ושמונה שנים, כשחוזר המחזור ונופלת תקופת ניסן במזל שבתאי בתחילת ליל רביעי". ולהלן נבאר את הדברים.

מצוה מן התורה

מצות עשה מן התורה להתבונן ולהסתכל בהבטה שכלית בחכמת מהלך החמה, הירח והכוכבים, מעשה ידי יוצר הכל, כדי להיות בקי בחשבון התקופות והמולדות. (בה"ג, היראים, סמ"ג, הרדב"ז) והרמב"ם כתב, כי יש גם תועלת בחישוב התקופות, המולדות והמזלות, שמתוך כך מגיע האדם לאהבת ה', ומכיר את מי שאמר והיה העולם. (ע"פ ז) על כן, כדאי לקרוא את הדברים דלהלן מתוך מתון, כדי שנבינם היטב, ונכיר יותר בנפלאות הבורא יתברך.

אמר רבי יוחנן: מניין שמצוה על האדם לחשב תקופות ומזלות - שנאמר (דברים ד ו): ושמרתם וְעִשִּׂיתֶם כִּי הוּא חֻמַּתְכֶּם וּבִינְתְּכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים, איזו חכמה ובינה שהיא לעיני העמים? הוי אומר זה חישוב תקופות ומזלות. ובאר רש"י, שחכמה הניכרת היא, שמראה להם סימן לדבריו בהילוך החמה והמזלות שמעידים כדבריו, שאומר שנה זו גשומה והיא כן, שנה זו שחונה והיא כן, שכל העיתים לפי מהלך החמה במזלותיה ומולדותיה, במזל תלוי הכל לפי השעה המתחלת לשמש בכניסת החמה למזל. כפי שיבאר להלן. (מסכת שבת דף עה עמוד א)

האמת היא, כי רבו ורבו פרטי חישובי התקופות והמזלות, ומהלך החמה והלבנה והכוכבים, אך כאן כתבנו מעט מזער, כדי שנבין במשהו קטן את עניינה של ברכת החמה, מדוע מברכים אותה, ולמה דוקא פעם בעשרים ושמונה שנה. והרצת להרחיב ידיעותינו בנושא זה, יעיין ברמב"ם זמנים הלכות קידוש החודש, ובטור אורח חיים סימנים תכו - תכו ועוד.

הבאור למקור ברכת החמה:

כשברא הקב"ה את עולמו, החל לבוראו מליל ראשון, שנאמר: "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ: ... וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד."

והיינו שבאור העולם הנהיג בעולמו, שהיממה תתחיל מהלילה ואחר כך יבוא היום, שנאמר: "וַיְהִי עֶרֶב" ואחר כך "וַיְהִי בֹקֶר", ואז נהיה יום אחד. ולאחר מכן, שוב יתחיל קודם הלילה של יום שני, ואחר כך יבוא היום, וכך בכל הימים. ובאמת כן הוא אצלנו עם ישראל, שתמיד הלילה קודם ליום, ולכן תחילה מגיע ליל שבת ואחר כך יום שבת. ומוצאי שבת, הוא כבר ליל ראשון, וכן הלאה. לא כן אצל אומות העולם, היום קודם ללילה, ולכן "ליל שבת", קוראים אותו אומות העולם "יום שישי בלילה", אבל אנחנו קוראים אותו "ליל שבת", וכן בכל יום ויום.

שבעה כוכבי לכת

במבט מכדור הארץ, נראים רוב הכוכבים שבשמים עומדים במקומם. ואולם ישנם

שבעה מגרמי השמים אשר נראים הולכים ומקיפים את כדור הארץ, ובלשון חכמינו זכרונם לברכה הם קרואים "שבעה כוכבי לכת", ואלו הם [ר"ת שצ"ס חנכ"ל]: שבתאי, צדק, מאדים, חמה [הרגילה, ולא כוכב נוסף ששמו חמה], נוגה, כוכב, לבנה [הרגילה], שבעה כוכבי לכת אלו "משמשים" לאורך שעות היממה, כל אחד ואחד בשעתו, זה אחר זה, שעה אחר שעה, כדלהלן.

הכוכבים משמשים

"שימוש" זה שאנו אומרים שהכוכבים משמשים, אינו קשור לשום תופעה אסטרונומית, שאולי נחשוב שבעת שימושם, נעים הם לאיזה מקום מסוים כדי לשמש ולמלאות את ייעודם, רק אין זה כי אם כח נסתר ונעלם שהטביע הקב"ה בפעולתם של שבעה כוכבים אלו, היכן שיהיו, להשפיע על הארץ. וכמו שבארה הגמרא במסכת שבת (דף קנ ע"א) את כוחם של שבעה מזלות אלו, למשל: הנולד בשעה שמזל מאדים משמש בעולם, יהיה עסקו בדמים, או לטובה כמו מוהל ושוחט, או לרעה כמו רוצח. והנולד במזל כוכב, יהיו פניו מאירות ויהיה חכם, וכן הלאה. [ועל כל פנים, אין זה באופן מוחלט שיהיה כך, כי אף מי שעל פי מזלו נוטה טבעו לתכונות מסוימות, לא תמנע ממנו הבחירה ויוכל להתגבר על טבעו ולשנותו.] (המאירי שבת קנ ע"א ועוד. ערוך השלחן סימן רכט ס"ד)

סדר שימושם

וכך הוא סדר שימוש שבעת הכוכבים בשעות היממה: בליל ראשון [מוצאי שבת], בשעה הראשונה של תחילת הלילה משמש: כוכב. בשעה השנייה: לבנה. בשלישית: שבתאי. ברביעית: צדק. בחמישית: מאדים. בשישית: חמה. ובשביעית: נוגה. ואז בשעה השמינית שוב חוזר, כוכב. ובתשיעית, לבנה. עד שבשעה ה-14 נוגה. ושוב חוזר חלילה, בשעה 15 כוכב וכן הלאה, עד שבשעה 21 נוגה. ובשעה ה-22 שוב כוכב. וב-23 לבנה. וב-24 שבתאי. ובזה הסתיים יום ראשון.

ועתה ליל שני ממשיך מהיכן שפסק יום ראשון, ונמצא שבשעה הראשונה של ליל שני משמש: צדק. ובשנייה: מאדים, וכן הלאה, עד אשר בליל שלישי מתחיל - נוגה, ובליל רביעי - מתחיל "שבתאי", ובליל חמישי - חמה, ובליל שישי - לבנה, ובליל שבת מתחיל מאדים. וכן חוזר חלילה בכל שבוע ושבוע, ליל ראשון מתחיל במזל כוכב, וסוף יום השבת מסיים את השבוע במזל נוגה.

שעות היממה ←	1 תחילת הלילה	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
ראשון	כוכב	ל	ש	צ	מ	ח	נ	כ	ל	ש	צ	מ	ח	נ	כ	ל	ש	צ	מ	ח	נ	כ	ל	ש
שני	צדק	מ	ח	נ	כ	ל	ש	צ	מ	ח	נ	כ	ל	ש	צ	מ	ח	נ	כ	ל	ש	צ	מ	ח
שלישי	נוגה	כ	ל	ש	צ	מ	ח	נ	כ	ל	ש	צ	מ	ח	נ	כ	ל	ש	צ	מ	ח	נ	כ	ל
רביעי	שבתאי	צ	מ	ח	נ	כ	ל	ש	צ	מ	ח	נ	כ	ל	ש	צ	מ	ח	נ	כ	ל	ש	צ	מ
חמישי	חמה	נ	כ	ל	ש	צ	מ	ח	נ	כ	ל	ש	צ	מ	ח	נ	כ	ל	ש	צ	מ	ח	נ	כ
שישי	לבנה	ש	צ	מ	ח	נ	כ	ל	ש	צ	מ	ח	נ	כ	ל	ש	צ	מ	ח	נ	כ	ל	ש	צ
שבת	מאדים	ח	נ	כ	ל	ש	צ	מ	ח	נ	כ	ל	ש	צ	מ	ח	נ	כ	ל	ש	צ	מ	ח	נ

ומעתה, כיון שבשעה הראשונה של ליל רביעי, תלה בורא העולם את השמש והירח והכוכבים ברקיע, כמו שנאמר בתורה: "וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמָּאֲרֹת הַגְּדֹלִים, אֶת הַמָּאֹר הַגָּדֹל לְמַמְשֶׁלֶת הַיּוֹם, וְאֶת הַמָּאֹר הַקָּטָן לְמַמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה, וְאֶת הַכּוֹכָבִים ...

וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי - באותה שעה התחילו המזלות לשמש בעולם, והמזל הראשון שהתחיל לשמש לראשונה בעולם באותה שעה, היה "שבתאי", נמצא שתליית השמש ברקיע, היתה בדיוק בתחילת ליל "רביעי" במזל "שבתאי".

[בהסבר וטעם למה סידר הקב"ה את הכוכבים שילכו דווקא בסדר הזה, שצ"ס חנכ"ל, כתב רש"י (מסכת עירובין דף נו ע"א) לעיין בספר "חכמוני" לרבי שבתי דטל"ו הרופא זצ"ל שפירשו היטב].

שנת החמה

באותו מקום שתלה בורא העולם את השמש ברקיע, בו היא מתחילה את סיבובה סביב כדור הארץ, ועד שמסיימת היא את סיבובה וחוזרת שוב לאותו מקום שנתלתה בו, אורך הזמן הוא: 365 יום ו-6 שעות. וזהו הנקרא "שנת החמה".

שנת החמה מתחלקת לארבע תקופות, ואלו הן: תקופת ניסן [אביב], תקופת תמוז [קיץ], תקופת תשרי [סתיו], תקופת טבת [חורף].

בכל שנה, בתחילת תקופת ניסן [שאו נברא העולם, כפי שיתבאר להלן], משלימה החמה את סיבובה, ומגיעה לאותה נקודה שבה תלה אותה ה' ברקיע. ואולם הגעתה יכולה להיות בכל מיני ימים בשבוע, ובשעות שונות. נמצא שלא בכל שנה החמה מגיעה לנקודת בריאתה באותו זמן ובאותה שעה שבו היא נתלתה ברקיע, דהיינו בתחילת ליל רביעי במזל "שבתאי".

עתה נבוא לבאר, מתי אכן תגיע החמה לאותה נקודה שבה תלה אותה ה' ברקיע, דווקא באותו יום ובאותו מזל שבו נבראה, דהיינו: **מתי תחול תחילת תקופת ניסן - בתחילת ליל רביעי.**

ארבע תקופות

בארנו כי שנת החמה היא 365 יום ו-6 שעות, ולפיכך נמצא שכל תקופה היא: 91 יום ו-7 וחצי שעות.

ועתה צא וחשוב, כאשר חלה תקופת ניסן בליל רביעי בשעה הראשונה של הלילה [6:00 בערב. וכמו השנה תשס"ט] - באיזה יום בשבוע תחול תקופת תמוז?

אילו היה ההפרש בין תקופה לתקופה - 91 יום בלבד, דהיינו 13 שבועות בדיוק, הרי שכל התקופות היו מתחילות תמיד באותו יום בשבוע ובאותה שעה [בליל רביעי בשעה 6:00 בערב]. אך כיון שיש תוספת של 7 וחצי שעות, לפיכך יש להוסיף תמיד 7 וחצי שעות על תחילת התקופה הקודמת. ולכן תקופת תמוז תחול בליל רביעי בשעה 1:30.

וכן הלאה, תקופת תשרי שאחריה [שנת תש"ע] תחול ביום רביעי בתוספת של 7 וחצי שעות [9:00 בבוקר]. וכן תקופת טבת שאחריה תחול ביום רביעי בתוספת של 7 וחצי שעות, [4:30 אחר הצהריים]. ותקופת ניסן שאחריה תחול לאחר 7 וחצי שעות, דהיינו ליל חמישי ב-12:00 בלילה.

נמצא שבסך הכל במשך שנה שלימה, שיש בה ארבע תקופות, מתקדמת התקופה יום ורבע, שזה 30 שעות [7 וחצי שעות X 4 תקופות = 30 שעות]. ולכן, **תקופת ניסן תחול תמיד יום ורבע לאחר תקופת ניסן של השנה הקודמת.** ואם כן, בשנה זו תשס"ט שתקופת ניסן חלה בליל רביעי בשעה 6:00 בערב, כעבור שנה אחת [תש"ע] תחול תקופת ניסן בעוד 30 שעות, דהיינו ליל חמישי בשעה 12:00 בלילה. כעבור שנתיים [תשע"א] היא תחול ביום שישי בשעה 6:00 בבוקר. כעבור שלוש שנים [תשע"ב] היא תחול ביום שבת

בשעה 12:00 בצהריים. כעבור ארבע שנים [תשע"ג] היא תחול בתחילת ליל שני בשעה 6:00 בערב. וכן הלאה.

מחזור קטן

נמצא שאין תקופת ניסן חלה בתחילת הלילה [6:00 בערב] אלא בסוף כל 4 שנים, שאז כבר התקדמה התקופה ב-5 ימים בדיוק מן הפעם הקודמת, [שהרי יום ורבע שבכל שנה X 4 שנים = 5 ימים]. וזהו הנקרא "מחזור קטן", דהיינו מחזור קטן של 4 שנים בלבד, שבה חלה שוב תקופת ניסן בתחילת הלילה.

ועתה נותר לנו לבדוק, מתי תחול תקופת ניסן דווקא בתחילת ליל רביעי?

כאמור, מאחר ותקופת ניסן של שנה זו [תשס"ט] חלה בליל רביעי בתחילת הלילה [6:00 בערב], אימתי תחול תקופת ניסן שוב בתחילת הלילה? בעוד 4 שנים [תשע"ג]. ויום התקופה יהיה בתוספת של חמשה ימים מתקופה זו: [רביעי, חמישי, שישי, שבת, ראשון] דהיינו בתחילת ליל שני.

ואימתי תחול שוב תקופת ניסן בתחילת הלילה? בעוד 4 שנים [תשע"ז], לאחר חמשה ימים: [שני, שלישי, רביעי, חמישי, שישי] דהיינו בתחילת ליל שבת. וכן הלאה, בכל מחזור קטן של ארבע שנים - מתקדמת בחמישה ימים: בשנת תשפ"א תחול תקופת ניסן בתחילת ליל חמישי. בשנת תשפ"ה - בתחילת ליל שלישי. בשנת תשפ"ט - בתחילת ליל ראשון. בשנת תשצ"ג - בתחילת ליל שישי. ובשנת תשצ"ז - בתחילת ליל רביעי. ואז בעזרת ה' יתברך ובישועתו נזכה כל עם ישראל שוב לברך "ברכת החמה"!

להלן טבלת זמני תקופת ניסן בשנים הבאות עלינו לטובה עד לברכת החמה הבאה

תשפ"ד	יום ראשון 12:00 בצהריים
תשפ"ה	ליל שלישי 6:00 בערב
תשפ"ו	ליל רביעי 12:00 בלילה
תשפ"ז	יום חמישי 6:00 בבוקר
תשפ"ח	יום שישי 12:00 בצהריים
תשפ"ט	ליל ראשון 6:00 בערב
תש"צ	ליל שני 12:00 בלילה
תשצ"א	יום שלישי 6:00 בבוקר
תשצ"ב	יום רביעי 12:00 בצהריים
תשצ"ג	ליל שישי 6:00 בערב
תשצ"ד	ליל שבת 12:00 בלילה
תשצ"ה	יום ראשון 6:00 בבוקר
תשצ"ו	יום שני 12:00 בצהריים
תשצ"ז	ליל רביעי 6:00 בערב

תשס"ט	ליל רביעי 6:00 בערב
תש"ע	ליל חמישי 12:00 בלילה
תשע"א	יום שישי 6:00 בבוקר
תשע"ב	יום שבת 12:00 בצהריים
תשע"ג	ליל שני 6:00 בערב
תשע"ד	ליל שלישי 12:00 בלילה
תשע"ה	יום רביעי 6:00 בבוקר
תשע"ו	יום חמישי 12:00 בצהריים
תשע"ז	ליל שבת 6:00 בערב
תשע"ח	ליל ראשון 12:00 בלילה
תשע"ט	יום שני 6:00 בבוקר
תש"פ	יום שלישי 12:00 בצהריים
תשפ"א	ליל חמישי 6:00 בערב
תשפ"ב	ליל שישי 12:00 בלילה
תשפ"ג	יום שבת 6:00 בבוקר

מחזור גדול

נמצא שלאחר שבעה מחזורים קטנים של 4 שנים, מגיעים אנו ל"מחזור גדול", שהוא 28 שנים, שאז שוב חלה תקופת ניסן בתחילת ליל רביעי, וביום זה ובשעה זו בדיוק תלה הקב"ה את השמש בבריאת העולם במקום זה, ומאז התחילה להקיף את העולם.

וזה שכתב רש"י (ברכות נט ע"ב): "הרי שאינה באה התקופה [תחילת תקופת ניסן] לתחילת ליל רביעי, אלא מעשרים ושמונה שנה לעשרים ושמונה שנה. בראש כל מחזור קטן [של 4 שנים] באה לתחילת הלילה, ובראש מחזור הגדול [של 28 שנים] באה לתקופה הראשונה שהוא תחילת ליל רביעי, שבו נתלו המאורות בשבתאי". ע"ב.

בחודש ניסן נברא העולם

ודע כי בגמרא (ראש השנה י ע"ב) מובאת מחלוקת תנאים, באיזה חודש נברא העולם? רבי אליעזר אומר בתשרי נברא העולם. רבי יהושע אומר בניסן נברא העולם. והיינו שלדעת רבי אליעזר, התחיל הקב"ה לברוא את העולם בליל ראשון כ"ה לחודש אלול, עד שביום א' בתשרי שזהו היום השישי לבריאה, ברא הקב"ה את נור הבריאה שהוא האדם. אולם לפי רבי יהושע, התחיל הקב"ה לברוא את העולם בליל ראשון כ"ה לחודש אדר, עד שביום א' בניסן שזהו היום השישי לבריאה, ברא הקב"ה את אדם הראשון.

להלכה נפסק כרבי יהושע שבחודש ניסן נברא העולם, ואכן היום הרביעי לבריאה היה כ"ח באדר, ובתחילת ליל רביעי תלה הקב"ה את המאורות, ולכן "ברכת החמה" יוצאת בקירוב לזמן הזה בחודש ניסן, ולא בקירוב לחודש אלול.

ראש השנה

ויש להבין, למדנו מונים את מנין שנות העולם לפי החג של "ראש השנה" שהוא בא' בתשרי, הלא בניסן נברא העולם, ומניסן היה לנו למנות, וא' ניסן היה צריך להיקרא "ראש השנה"? תשובה לדבר, אף על פי שבניסן נברא העולם, מכל מקום קבעו חז"ל כי מנין השנים יקבע לפי חודש תשרי שהוא "ראש השנה לשנים". כלומר, העולם באמת נברא בניסן, וחצי שנה לאחר מכן שזה חודש תשרי, התחילו למנות שנה ב' לבריאה. ובחודש תשרי שבשנה שאחר כך, מנו שנה ג' לבריאה, וכן הלאה.

נמצא שבחג "ראש השנה" של תחילת שנה זו ה'תשס"ט, לא מלאו באמת מבריאת העולם 5,768 שנים, אלא 5,767.5 שנים, ובחודש ניסן הבא עלינו לטובה, אז יעברו באמת 5,768 שנים מבריאת העולם. ואז אנו מברכים בעזרת ה' יתברך "ברכת החמה".

נמצא שבניסן ה'תשס"ט, יעברו 206 מחזורים גדולים של 28 שנים מבריאת העולם. [5,768 שנים לחלק ל-28 = 206]

ולעצם הדבר שנחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע על דבר מציאותי של זמן בריאת העולם, כבר כתבו התוספות (ראש השנה כו ע"א) בשם רבנו תם, שאלו ואלו דברי אלוהים חיים, ובתשרי עלה במחשבה להבראות, אך בפועל לא נברא עד חודש ניסן.

חודשה של לבנה

ולשאלת רבים, מדוע אין אנו מברכים ברכת "עושה מעשה בראשית" על הלבנה, כמו שמברכים על החמה?

הנה יש לדעת, כי זמן "מולד הלבנה", [דהיינו מצב הלבנה בתחילת החודש, שמזמן זה אט אט היא מתחילה לגדול], הוא כל עשרים ותשעה יום וחצי [12 שעות], ותשצ"ג [793] חלקים.

והיינו, כידוע כי בשעת מולד הלבנה, אין אנו רואים את הלבנה כלל, מאחר ואז הלבנה נמצאת בדיוק בקו ישר בין כדור הארץ לשמש, וכל צידה המואר המופנה כלפי השמש, נסתר מעינינו. לאחר מכן, כאשר ממשיכה הלבנה במסלולה, אט אט מתגלה לעינינו חלק מצידה המואר. כעבור שש שעות מרגע ה"מולד" ניתן כבר לראות את הלבנה כשהיא קטנה מאוד, דהיינו שרואים רק חלק קטן מאוד מן הצד המואר שלה, ובמשך הימים היא הולכת וגדלה, כי הצד המואר הולך ומתגלה לעינינו יותר ויותר, עד שבאמצע החודש היא נראית כעיגול שלם, שאז כבר כל צידה המואר מופנה כלפי כדור הארץ, ואז שוב היא הולכת ונחסרת עד סוף החודש שאינה נראית כלל, וכך חוזר חלילה, כל עשרים ותשעה יום וחצי [12 שעות], ותשצ"ג [793] חלקים.

באור תשצ"ג חלקים: חכמינו זכרונם לברכה קבעו, שכל שעה [60 דקות] נחלקת ל-1080 חלקים. מעתה נקבל שבכל דקה ישנם 18 חלקים [1080 לחלק ל-60 דקות = 18 חלקים]. ובשנחלק דקה אחת [60 שניות] ל-18 חלקים, נקבל שכל חלק הוא: 3 שניות ושליש. נמצא שתשצ"ג [793] חלקים, הם בדיוק: 44 דקות וחלק אחד. ואם כן זמן "מולד הלבנה" הוא כל 29 יום שלמים, 12 שעות, ו-44 דקות וחלק אחד. והוא הנקרא בלשון רבותינו: **כ"ט י"ב תשצ"ג**. דהיינו **כ"ט יום, י"ב שעות, ותשצ"ג חלקים**.

זמן זה הוא הממוצע בין החודשים, כי ישנם חודשים שזמן סיבוב הלבנה יהיה מעט יותר, וישנם חודשים שזמן סיבובה יהיה מעט פחות, וזה תלוי בשינוי זווית הקפתה מסביב לכדור הארץ, כמבואר ברמב"ם הלכות קידוש החודש (פרק י"ד).

ועל כל פנים, כתבו הפוסקים, מאחר וחשבון הלבנה - מתי תגיע היא למקום שתלה אותה הקב"ה - איננו פשוט כל כך כמו בחשבון החמה, לכן לא נהגו לברך עליה "עושה מעשה בראשית". וגם סמכו על מה שבלאו הכי אנחנו מברכים בכל חודש "ברכת הלבנה", לשבח להקב"ה על שהלבנה מתחדשת בכל חודש ומתמלאת שוב ומוסיפה לנו באורה, וכללו בה שבח זה. (שו"ת בית אפרים סימן אר"ח ז, דברי יציב ח"ב אר"ח סימן קעח ועוד)

(מקורות: גמרא ברכות נ"ט ע"ב, שבת קכ"ט ע"ב, קנו ע"א, ראש השנה ח' ע"א, כה ע"א, סנהדרין מב ע"א, רש"י ותוספות שם, ובפירוש שוטנשטיין. רמב"ם זמנים הלכות קידוש החודש פרקים י"ד ט"ו, טור ובית יוסף אורח חיים סימן תכז, עטרת פז קמב)

מכאן ואילך הרי החשבונות מסורים לכם

מיותר אם נאמר, שעד כה לא נגענו בכלום, ולו אפילו כטיפה מן הים, מהמערכת הגדולה והנפלאה של חשבון התקופות, המולדות, הכוכבים והמזלות, שמסר בורא עולם לחכמי ישראל, ובכוחם אף לפעול כלפי השמים, כמו למשל: חכמי ישראל קובעים אימתי יחול "ראש השנה" שבו כל באי עולם עוברים לפני הקב"ה לדין, זאת אומרת שקובעים הם להקב"ה, אימתי ישב לדין את עם ישראל.

רבות עשית אתה ה' אלהי, נפלאותיך ומחשבותיך אלינו, אין ערך אליך. (תהלים מ' 1) אמר רבי סימון, חשבונותיך אלינו. שכל 2448 שנה, קודם שיצאו ישראל ממצרים, היה הקב"ה יושב ומחשב חשבונות ומקדש את השנים ומחדש חודשים, וכיון שיצאו ישראל ממצרים, מסרם להם, שנאמר: וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאַל אֶהְרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר, מהו לאמר? אמר הקב"ה, מכאן ואילך הרי החשבונות מסורים לכם, שנאמר: הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים, רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לַחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה. (וילקוט שמעוני פרשת בא קפז)

ואת זאת החכמה הטמין אותה בורא היקום בתורה, ולכן חז"ל היתה להם בקיאות עצומה במערכות השמש והירח והכוכבים, יותר מכל חכמי אומות העולם המלומדים ביותר, כיון שידעו זאת מתוך התורה הקדושה, שהכל בה אמת לאמיתה, ולא כאומות העולם שרוב דבריהם מהשערות וסברות שונות ומשונות וכותבים מדעתם, וחלקם גם דברים אשר בדו מליבם, ולכן האחד אומר והשני שבא אחריו סותר את דבריו, ואינם מגיעים לחקר האמת לאמיתה. אולם בתורתנו הקדושה הכל אמת לאמיתה, שניתנה מבורא עולם שהוא יצר את כל מערכות השמים, ויודע בדיוק מה עשה ומה פעל.

ואכן אומר המדרש (תהלים י"ט ב): הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל, וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מְגִיד הַרְקִיעַ. זהו שאמר הכתוב (איוב לח לז): מִי יִסְפֹּר שְׁחָקִים בְּהִכְמָה. אמר רבי שמואל בר אבא: בקי אני בשבילי הרקיע, כמו שאני בקי בשבילי עיר מגורי נהרדעא. וכי שמואל עלה לרקיע? אלא על ידי שהיה יגע בחכמתה של תורה, למד מתוכה מה שיש בשחקים. (תהלים שוחר טוב יט)

שער ההלכה

הלכות ברכת החמה

שמחה וששון ליהודים

שמחה גדולה היא לנו, על כי זוכים אנו בעזר ה' יתברך ובישועתו, לברך "ברכת החמה" ביום רביעי י"ד בניסן ערב חג הפסח ה'תשס"ט הבא עלינו לטובה.

אחת לעשרים ושמונה שנה

"ברכת החמה" מברכים אותה אחת לעשרים ושמונה שנה. והטעם בזה, כי החמה הולכת וסובבת ממקום שתלה אותה הקב"ה במעשה בראשית, ומקיפה את כל כדור הארץ, עד שחוזרת שוב לאותו מקום. ומשך זמן סיבובה הוא: 365 יום ורבע [6 שעות]. אך אחת ל-28 שנה, חוזרת היא למקום זה, בדיוק באותו יום ובאותה שעה שתלה אותה הקב"ה שם, שזהו תחילת ליל רביעי, וכמבואר לעיל בהרחבה.

נמצא שתמיד "ברכת החמה" תחול ביום רביעי, מאחר ובתחילת יום זה [ליל רביעי] תלה הקב"ה את המאורות ברקיע בבריאת העולם במעשה בראשית.

אנחנו מאמינים בני מאמינים

פעמים בודדות בהיסטוריה חלה "ברכת החמה" בערב פסח, וקרוב לזמן זה מסוגלת מאוד ביאת הגאולה. וכן היה כשיצאו ישראל ממצרים, שמיד לאחר מכן בט"ו בניסן נגאלו. וכן היה בימי מרדכי ואסתר, ובט"ז בניסן שלאחר מכן תלו את המן הרשע, ונגאלו ישראל מגזרותיו, ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם, וליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר. והשנה [התשס"ט] גם כן זוכים אנחנו שוב שחלה ברכת החמה בערב פסח, וה' יתברך יחוס וירחם עלינו, ויזכנו לביאת הגואל, יראו עינינו וישמח לבנו, במהרה בימינו בשמחה ובטוב לבב, אמן. (עטרת פז קפד)

ובעזרת ה' יתברך ובישועתו, ברכות החמה הבאות עלינו ועל כל ישראל אחינו לטובה ולברכה, לששון ושמחה, לחיים טובים ולשלום, יחולו כדלהלן: יום רביעי כ"ג ניסן שנת ה'תשצ"ז, ב' ניסן תתכ"ה, י"ב ניסן תתנ"ג, כ"א ניסן תתפ"א, ב' ניסן תתק"ט, י"א ניסן תתקל"ז, י"ט ניסן תתקס"ה, כ"ט לחודש אדר תתקצ"ג, שזו ברכת החמה האחרונה שבאלף השישי לבריאת העולם. וה' יתברך ברחמי הרבים יזכה את כל עם ישראל לברך בכל אחד ואחד מהם בעתו ובזמנו, יחד עם משיח צדקנו שיבוא במהרה בימינו, בשמחה רבה ובטוב לבב, באורך ימים ושנות חיים, דשנים ורעננים, ששים שמחים ומתוקנים, וכל טוב סלה למען שמו באהבה, אמן. (עטרת פז קסח)

חביבות הברכה - חביבה היא "ברכת החמה" עד מאוד, משום שיש בה קידוש שם שמים גדול בהחדרת האמונה בבריאת העולם בששת ימי בראשית, על ידי בורא עולם יחיד ומיוחד החי וקיים לעד ולנצח נצחים. (פסקי תשובות תתקלז)

הכרזת הברכה - נהגו להכריז בבתי כנסיות בערב שקודם ברכת החמה, כדי להזכיר לציבור שלא ישכחו לברכה. ולכן השנה [ה'תשס"ט] בליל בדיקת חמץ, יכריזו ויזכירו לציבור לאחר תפלת ערבית שלא ישכחו לברכה בבוקר. (מגן אברהם סימן רכט סק"ה בשם מהר"ל)

זמן הברכה

זמן הברכה הוא בבוקר, לאחר שעלה גלגל החמה מן האופק, ועד סוף שלוש שעות

זמניות של היום, [לכתחילה עד 7:48 בבוקר. ויש מקילים עד 8:27 לערך]. אך לאחר זמן זה, לא יברך את הברכה בשם ומלכות. (תעו, תעט)

זריזים מקדימים למצוות

יש להזדרז ולברך מיד כשרואה את החמה בפעם הראשונה, ואפילו אם רואה אותה קודם התפילה. ומכל מקום יש להקדים לברך ברכות התורה, כדי שיוכל לומר את הפסוקים שנוהגים לומר בעת ברכת החמה. (הליכות עולם ב קצ. עטרת פז רה, רכה, רל)

אם ראה את החמה ולא בירך, רשאי לברך כשיראה אותה שנית. (פסקי תשובות תתקלח)

מנהג ישראל קדושים

המנהג הנכון הוא, להתפלל שחרית עם הנץ החמה [הנץ בערך: 5:20], ובסיום קדיש תתקבל שאחר 'ובא לציון גואל', יוצאים כל הקהל יחד לחצר בית הכנסת, ויש שעולים למקום גבוה כמו גג בית הכנסת, ומברכים הברכה ברוב עם ובשמחה רבה. ואחר הברכה חוזרים לבית הכנסת ומשלימים את התפלה, בית יעקב לכו ונלכה וכו'. (תעט)

ודבר בעתו מה טוב - קודם הברכה נוהגים לומר מזמורים המדברים בענייני המאורות, כמו השמים מספרים כבוד אל. הללויה הללו את ה' מן השמים, עד חק נתן ולא יעבור. שיר למעלות אשא עיני אל ההרים. הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו ועוד, כמסודר להלן בנוסח "ברכת החמה". וזה על פי מאמר חז"ל (סנהדרין קא ע"א): כל הקורא פסוק בזמנו מביא גאולה לעולם, שנאמר (משלי טו כג) "ודבר בעתו מה טוב". (תעט)

הברכה

קודם הברכה יסתכל בחמה, ויברך בגילה ובשמחה רבה ועצומה מאוד, ובכוונה גדולה, בנוסח זה: **ברוך אתה ה', אלקינו מלך העולם, עושה מעשה בראשית.** (תעג, תעט)

כיצד מברכים

יש נוהגים שהשליח צבור מברך בקול רם, והקהל מברכים יחד עמו בלחש. ויש נוהגים שמקדים השליח ציבור לברך בקול רם, ולאחר מכן חוזרים כל הקהל לברך בקול רם, כמו שנוהגים בברכת ספירת העומר. (תפד)

זכות אבות - טוב להסתכל לאחר "ברכת החמה" על פני אדם ששמו "אברהם", להזכיר זכות אברהם אבינו שנמשל לחמה. וכן טוב להסתכל לאחר "ברכת הלבנה" על פני אדם ששמו "יצחק", להזכיר זכות יצחק אבינו שנמשל ללבנה. (הגרי"ח פלאגי. עטרת פז רפח)

ברכת "שהחיינו"

אין מברכים "שהחיינו" על ברכת החמה. ומכל מקום הנכון הוא ללבוש בגד חדש, ויכוון בברכת שהחיינו על הבגד החדש וגם על ברכת החמה. וכן נהגו הגר"ח פלאגי ועוד. (תפב)

וטוב שיברך בקול רם, ויוציא את האחרים. וכן נהג הגאון רבי פנחס עפשטיין זצ"ל. (עטרת פז רמח)

והטעם שאין מברכים "שהחיינו" על ברכת החמה, אף שהיא באה מזמן לזמן, מאחר ואין מברכים שהחיינו אלא על דבר שיש בו הנאת הגוף כאכילת פרי חדש, לבישת בגד חדש וכיוצא, או על קיום מצוה חדשה כתקיעת שופר, נטילת לולב וכיוצא, אבל ברכת החמה אין בה הנאת הגוף, ואין בה קיום מצוה. (ראשונים) ועוד משום שאין מברכים אלא על דבר שניכר בו חידושו כמו פרי חדש, אבל אם לא ניכר בו חידושו כאגוזים ושקדים, אף שהם חדשים, אין מברכים עליהם, מאחר ואין היכר בגופם בין חדש לישן. אף כאן, לא ניכר בחמה שום שינוי מהותי, אלא רק יודעים אנו על פי החשבון שגילו לנו חז"ל שבעת הגיעה לנקודת בריאתה. (מהר"ם שיק) ועוד טעם, לפי שנאמר בנביא ישעיה (ל כו): **"וְהָיָה אֹר הַלְבָנָה כְּאֹר הַחֶמֶה, וְאֹר הַחֶמֶה יְהִיָּה שְׁבַעֲתִים כְּאֹר שְׁבַעַת הַיָּמִים, בְּיוֹם חֶבֶשׁ ה' אֶת שֶׁבַר עַמּוֹ וּמִחֶץ מִכְתּוֹ יִרְפָּא."** נמצא שהנביא תולה בנו את הוספת אור המאורות,

שאם נטיב את דרכינו ונתקן את מעשינו ונחזור בתשובה, יחבוש ה' את שבר עמו ויחיש לגאלנו, ואז יאירו המאורות פי כמה וכמה, אבל כל עוד שאין אנו שבים בתשובה, נמצא שאנו הגורמים חסרון אורם. ובעת ברכת החמה, אנו נזכרים בצערנו שלא הספקנו לתקן את מעשינו ודרכינו, ולכן אין לנו לברך "שהחיינו". (כתב סופר. תפג)

עלינו לשבח

יש נוהגים לומר לאחר ברכת החמה, את נוסח "עלינו לשבח" שאנו אומרים לאחר כל תפלה, אולם מנהגנו שלא לאומרו. [כמו שכתבו מרן החיד"א, והגר"ח פלאגי ועוד.] ומכל מקום הנוהגים לאומרו, יזהרו שכאשר אומרים "ואנחנו משתחוים", לא ישתחוו אל מול השמש, אלא יצדדו עצמם לצדדים מעט. (תפב)

נשים

גם הנשים הצדקניות תברכנה "ברכת החמה". (תפח) כן הורה הגאון חכם צבי לרעייתו הרבנית שתברך ברכת החמה. וכן פסקו הגר"ח פלאגי, הגר"ש קלוגר, מאורי אור, מהר"י מילר, נוהג כצאן יוסף, ישרי לב, מהר"ל דיסקין, ילקוט הגרשוני, עטרת ישועה, דברי ישראל וואלף, הגאון החזון איש, הגאון מליבאוויטש בשערי הלכה ומנהג, מנחת יצחק וויס ועוד.

והן אמת, שכלל גדול בדינו, שהנשים פטורות ממצוות שהזמן גרמא [גורם]. דהיינו כל מצוה שנצטוונו לעשותה, אם המצוה היא תלויה בזמן קבוע, דהיינו שהזמן גורם למצוה לבוא, האשה פטורה מלעשותה. כגון נטילת לולב, שהנשים פטורות מליטול לולב, כי זמנה קבוע שבעה ימים בשנה. וכן פטורות הן מלהתעטף בציצית, כי זמנה קבוע ביום ולא בלילה. וכן פטורות הן מלהניח תפילין, כי זמן הנחתן קבוע בחול ולא בשבת, וכן כל כיוצא בזה. ואם כן לכאורה תהייה הנשים פטורות מברכת החמה, כיון שזמנה קבוע מעשרים ושמונה שנה לעשרים ושמונה שנה?

אולם הכלל בדינו, שלא נחשבת המצוה שזמנה קבוע אלא דוקא כשהציווי הוא לזמן מסוים בלבד; אבל אם אין הציווי לזמן מסוים, אלא שהמציאות גורמת שלא לעשותה בכל זמן, אזי אינה נחשבת כמצוה שזמנה קבוע, כגון מצות "ביכורים", שזמנה מחג השבועות עד חנוכה, ובכל זאת אינה נחשבת שזמנה קבוע, כיון שמה שאין מביאים ביכורים בשאר ימות השנה, הוא מחמת שאין שבעת המינים מצויים על פני השדה בשאר השנה, אך אילו היו מצויים, היו הימים אכן ראויים להבאת ביכורים. וכמו כן בברכת האילנות, שאף הנשים מברכות אותה, מאחר ואין הציווי לחודש ניסן דוקא, אלא שמברכים בחודש זה כי המציאות היא שהאילנות מלבלבים בחודש ניסן, אבל אילו היו מלבלבים בזמן אחר, היו מברכים בזמן אחר. ובאמת שבמקומות מסוימים בחוץ לארץ, שהאילנות מלבלבים בחודש אחר, מברכים בחודש האחר. אם כן הוא הדין והוא הטעם בברכת החמה, שאין הציווי לזמן זה דוקא, ואנו מברכים אותה עכשיו רק מפני שהמציאות היא שאין החמה חוזרת למקומה באותה שעה שתלה אותה הקב"ה ברקיע אלא פעם בעשרים ושמונה שנה, אבל אילו היתה חוזרת בזמן אחר, היינו מברכים בזמן אחר. ומה שאין הנשים מברכות "ברכת הלבנה", זאת מאחר והן גרמו לפגם הלבנה, לא נאה שיברכו עליה. (תפח)

חנוך לנער - על כל אדם לחנך את בניו ובנותיו הקטנים שהגיעו לגיל חינוך (מגיל שש ומעלה), שיברכו גם הם "ברכת החמה", ככל המצוות שמחנכים אותם. (עטרת פז רסד)

קריית חוצות

יש נוהגים שקהל גדול מתאספים ברחובות קריה, ועולים לגגות או למקומות גבוהים, כדי לברך בראש חוצות ברוב עם ובפרהסיא. ומכל מקום השנה [ה'תשס"ט] שחלה ברכת החמה בערב פסח, ישתדלו שלא לעשות אסיפות גדולות מדאי, כדי שלא יתעכבו האנשים באיסורי חמץ. (בירור הלכה. עטרת פז רמה)

הנשים תשתדלנה שלא להתאסף בחוצות, ו"כל כבודה בת מלך פנימה". ודי שתברכנה בחצרות ביתן. (דהפלאה, ילקוט הגרשוני, חבלים בנעימים, מהר"י מילר, חכם צבי ועוד. תפז)

חיוב מצוה - כינור נעים עם נבל

יש נוהגים להכין מבעוד מועד תזמורת, להודות לבורא עולם על שזיכנו לברך "ברכת החמה" שהיא ברכה הבאה אחת ל-28 שנה. ויקפידו להכין את כלי הנגינה מבעוד

מועד, כדי שיספיקו בבוקר להתפלל קודם לכן. ועל כל פנים, ישוררו כל הקהל יחד לאחר הברכה, להראות חיבתנו ואהבתנו למקום ברוך הוא הבוחר בשירי זמרה. וכן נהג הגאון רבי יוסף שאול נתנון זצ"ל בשנת תרכ"ג, ושרו מקהלה גדולה לכבוד המאורע הגדול. וכן נהגו בכמה מקומות, בברכת החמה הקודמת יום רביעי ד' ניסן ה'תשמ"א.

נכון לחלק מיני מתיקה לקהל לאחר הברכה, כדי להראות חיבתנו ואהבתנו לבורא עולם שזיכנו בברכה זו. ומכל מקום השנה [ה'תשס"ט] שחלה "ברכת החמה" בערב פסח, יזהרו בזה משום סוף זמן אכילת חמץ. ונכון שיביאו מיני מתיקה הכשרים לפסח.

יש נוהגים לעשות סעודה לאחר ברכת החמה לחיוב מצוה. ומאחר והשנה [ה'תשס"ט] חלה ברכת החמה בערב פסח, שברוב ככל בתי הכנסת עושים לאחר התפילה "סיום מסכת", כדי לפטור את הבכורים מתענית בכורות, יעשו את הסעודה של ברכת החמה לאחר הסיום, ואין בזה משום "עשיית מצוות חבילות חבילות". (עטרת פז רסה. עין ח"ע פורים קנח)

עננים

אם היו עננים כבדים והחמה לא נראית, לא יברכו ברכת החמה בשם ומלכות. אולם אם היו עננים קלושים, ונראית החמה ברקיע, יברכו ברכת החמה בשם ומלכות. (תצג)

אם היו עננים כבדים וברכו בלי שם ומלכות, ושוב זרחה החמה ונראתה, רשאים לחזור ולברך בשם ומלכות. כי כל ברכה שאין בה שם ומלכות, אינה ברכה. (תצד)

אם יום ברכת החמה מעונן, ובתוך קריאת שמע וברכותיה פתאום זרחה השמש, מאחר ואם לא יברכו עתה, יש חשש שתתכסה החמה ושוב לא יוכלו לברך, לכך יסיימו את הברכה או את הפרק שבקריאת שמע, ויצאו לברך ברכת החמה מיד. אולם אם העננים סמוכים, ויש חשש שהעננים יכסו שוב את השמש, ולא יספיקו לברך בסיום הברכה או הפרק, יפסיקו אפילו באמצע הברכה או הפרק ויברכו, מפני שהיא מצוה עוברת. (תצז)

ופשוט שבאופן זה יאמרו את הברכה בלבד, ללא תוספת פסוקים ובקשות. (עטרת פז רכח)

אם היום מעונן ופתאום זרחה החמה, ויש חשש שתתכסה שוב בעננים, יברכו מיד כשזרחה, ללא הפסוקים שנוהגים לומר, ולאחר ברכה יאמרו את הפסוקים. (עטרת פז רכה)

ים הכנרת - אם היום מעונן, וסוף זמן הברכה מתקרב, וחוששים שיפסידו לברך "ברכת החמה", אשר באה פעם בעשרים ושמונה שנה, מאחר ויש אומרים שמברכים ברכת החמה, אף ביום המעונן כשהשמש מכוסה לגמרי, ישנה עצה לתושבי צפון ארץ ישראל הסמוכים לעיר טבריה, שילכו למקום שמשם רואים את ים הכנרת, ויברכו עליו כנוסח ברכת החמה: "בְּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית", ויכונו לפטור גם את "ברכת החמה". ומכל מקום אינם רשאים לברך על ים הכנרת, אלא אם כן עברו שלושים יום שלא ראו אותו. (שלחן ערוך סימן רכח ס"א. חזו"ע ברכות תסז)

אין לעשות את העצה הנ"ל בים המלח, מאחר ויש אומרים שעל ים המלח לא מברכים. (הליכות שלמה אירבך, שבת הלוי וואזנר, רבבות אפרים גרינבלט, הגר"ח פ' שיינברג ועיד. חזו"ע ברכות תסט)

המרכיב משקפי שמש, רשאי לברך כך ללא חשש, שראייתו ראייה גמורה לכל דבר. (תצא)

חולה שאינו יכול לצאת מביתו לחצר כדי לברך, אם רואה את החמה מחלון ביתו, ומבחיץ באופן ברור שזו החמה, רשאי לברך אפילו כשהוא שוכב. וכן בברכת הלבנה. (תצב)

אילם וסומא - ישמעו את הברכה מאהר ויצאו ידי חובתם, וכן בברכת הלבנה. (תפז)

אבל - בתוך שבעה, מברך "ברכת החמה", ורשאי לצאת חוץ לביתו כדי לראות את החמה ולברך, אך לא יצא לרחובות קריה, כדי לברך ברוב עם עם כל הקהל הגדול. (תצז)

ברכת החמה

הנוסח דלהלן נכתב, על פי מה שכתב הגאון שדי חמד (חלק ח עמוד 3) בשם הרב פתח הדביר, והגאון רבי חיים פלאגי, והגאון החתם סופר. ועל פי הבן איש חי (שנה ראשונה פרשת עקב הלכה י"ט). כף החיים סופר (סימן רכט ס"ק יח), וחזון עובדיה (ברכות עמוד תע"ט).

לְמַנְצַח מְזֻמּוֹר לְדוֹד: הַשָּׁמַיִם מִסְפָּרִים כְּבוֹד אֵל. וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מְגִיד
הַרְקִיעַ: יוֹם לַיּוֹם וַיַּעַ אֱמֶר. וְלַיְלָה לְלַיְלָה יְהוָה דָּעַת: אֵין
אֱמֶר וְאֵין דְּבָרִים. בְּלִי נִשְׁמָע קוֹלָם: בְּכָל הָאָרֶץ יֵצֵא קוֹם וּבִקְצֵה תֵּבֵל
מְלִיחָם. לְשִׁמְשׁ שֶׁם אֱהֵל בָּהֶם: וְהוּא בִּפְתָן יֵצֵא מִחֻפְתּוֹ. יִשִּׁישׁ כְּגִבּוֹר
לְרוּץ אֶרֶח: מְקַצֵּה הַשָּׁמַיִם מוֹצֵאוֹ וּתְקוּפָתוֹ עַל קְצוֹתָם. וְאֵין נִסְתָּר
מִחֻמְתּוֹ: תּוֹרֵת יְהוָה תְּמִימָה מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ. עֲדוּת יְהוָה נֶאֱמָנָה מִחֻכְמֵימַת
פֶּתִי: פְּקוּדֵי יְהוָה יִשְׁרִים מְשֻׁמְחֵי לֵב. מַצּוֹת יְהוָה בָּרָה מְאִידַת עֵינַיִם:
יִרְאֵת יְהוָה מְחֹרָה עֹמֶדֶת לְעַד מִשְׁפָּטֵי יְהוָה אֱמֶת צָרְקוֹ יַחְדּוֹ:
הַנִּחְמָדִים מוֹחֵב וּמְפֹרֵב. וּמִתּוֹקִים מְדַבֵּשׁ וְנִפְתַּת צוּפִים: גַּם עֲבָדָךְ נִזְהָר
בָּהֶם. בְּשִׁמְרָם עֲקֵב רַב: שְׁנִיאוֹת מִי יִבִּין. מִנִּסְתָּרוֹת נִקְנִי: גַּם מוֹדִים
תִּשְׁדֵּךְ עֲבָדָךְ אֵל יִמְשְׁלוּ בִי אֲזִי אֵיתָם. וְנִקְיִתִי מִפֶּשַׁע רַב: יִהְיוּ לְרִצּוֹן
אֱמֶרִי פִי וְהִגִּיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ. יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי.

תְּלַלִּינִי תְּלָלוּ אֶת יְהוָה מִן הַשָּׁמַיִם. תְּלָלוּהוּ בַּמְרוֹמִים: תְּלָלוּהוּ כָּל
מַלְאָכָיו. תְּלָלוּהוּ כָּל צְבָאָיו: תְּלָלוּהוּ שִׁמְשׁ וְיָרֵחַ. תְּלָלוּהוּ כָּל
בוֹכְבֵי אוֹר: תְּלָלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם. וְהַמִּים אֲשֶׁר מַעַל הַשָּׁמַיִם: יְהָלוּ אֶת
שֵׁם יְהוָה. כִּי הוּא צוּה וְנִבְרָאוֹ. וַיַּעֲמִידֵם לְעַד לְעוֹלָם. תָּקַן נָתַן וְלֹא יַעֲבֹר.
שִׁיר לַמַּעֲלוֹת. אֲשָׁא עֵינֵי אֵל הַהָרִים. מֵאֵין יָבֹא עוֹרִי: עוֹרִי מֵעַם יְהוָה.
עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: אֵל יִתֵּן לַמוֹט רִגְלֶךָ. אֵל יָנוּם שִׁמְרֶךָ: תִּנָּח לֹא
יָנוּם וְלֹא יִישָׁן. שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: יְהוָה שִׁמְרֶךָ. יְהוָה צִלְּךָ עַל יַד יְמִינֶךָ:
יִזְמֵם הַשִּׁמְשׁ לֹא יִכְבֶּה וְיָרֵחַ בְּלִילָה: יְהוָה וְשִׁמְרֶךָ מִכָּל רָע. וְשׁוֹמֵר אֶת
נַפְשְׁךָ: יְהוָה וְשִׁמְרֶךָ צִאתֶךָ וּבּוֹאֶךָ. מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם.

הוֹדוּ יְיָהוָה בִּי מִזֶּבֶד בִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים בִּי לְעוֹלָם
 חֲסִדוֹ: הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱדֹנִים בִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: לַעֲשֵׂה נִפְלְאוֹת גְּדֻלּוֹת לְבָדוֹ
 בִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: לַעֲשֵׂה חֲשָׁמִים בְּתִבְוֵנָה בִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: לְרַקַּע הָאָרֶץ עַל
 הַמַּיִם בִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: לַעֲשֵׂה אוֹרִים גְּדֻלִּים בִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: אֵת הַשָּׁמֶשׁ
 לְמַמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם בִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: אֵת הַיָּרֵחַ וְכּוֹכָבִים לְמַמְשֶׁלֶת בַּלַּיְלָה בִּי
 לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: לְמַכּוּחַ מַצְרִים בְּבִכּוּרֵיהֶם בִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל
 מִתּוֹכָם בִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: בֶּן־חֹקֶה וּבִירוּעַ נְמוּיָה בִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: לְגִזֹּר יָם
 סוּף לְגִזֹּרִים בִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: וְהַעֲבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכּוֹ בִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: וְנָעַד
 פָּרָעָה וַחֲלִילוֹ בַּיּוֹם סוּף בִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: לְמוֹלִיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר בִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 לְמַכּוּחַ מְלָכִים גְּדֻלִּים בִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: וַיַּחֲרֹג מְלָכִים אֲדִירִים בִּי לְעוֹלָם
 חֲסִדוֹ: לְסִיחוּן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי בִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: וְלַעֲזוּג מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי בִּי לְעוֹלָם
 חֲסִדוֹ: וְנָתַן אֶרֶצָם לְנַחֲלָה בִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עֲבָדָיו בִּי לְעוֹלָם
 חֲסִדוֹ: שִׁפְשָׁפְלָנוּ וְכָר לָנוּ בִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: וַיַּפְרִקֵנוּ מִצְרֵינוּ בִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 נָתַן לָחֶם לְכָל בָּשָׂר בִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הַשָּׁמַיִם בִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 בִּי שָׁמֶשׁ וּמִגַּן יְהוָה אֱלֹהִים, חֵן וְכִבוֹד יִתֵּן יְהוָה, לֹא יִמְנַע מִזֶּבֶד לַחֲלָכִים בְּתַמִּים:
 יִירָאוּךָ עַם שָׁמֶשׁ וְלִפְנֵי יְרֵחַ דּוֹר דּוֹרִים: הוֹדִינוּ לָךְ אֱלֹהִים הוֹדִינוּ וְקִרְוֹב
 שְׁמֶךָ סִפְרוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ: וְזִרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שָׁמַיִם שָׁמֶשׁ צִדְקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְפֶיהָ
 וַיַּצֵּאתֶם וּפְשַׁתֶּם בְּעִגְלֵי מִרְפָּק: וְחֵיה אֹר חֲלִבְנָה כְּאֹר חֲחֻמָּה וְאֹר חֲחֻמָּה יְחִיה
 שְׁבַעֲתִים כְּאֹר שְׁבַעַת הַיָּמִים, בַּיּוֹם חֲבֵשׁ יְהוָה אֵת שֹׁכֵר עַמּוֹ וּמַחֲזִין מִכְתּוֹ
 יִרְפָּא: וְכֵן הוּא אוֹמֵר, וְאַהֲבִיו בְּצֵאת הַשָּׁמֶשׁ בְּגִבְרָתוֹ.

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְחִי מְאֹרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וְיְחִי
 לְאֵתֶת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים: וְיְחִי לְמְאֹרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַאֲרִי
 עַל הָאָרֶץ וְיְחִי כֵן: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֵת שְׁנֵי הַמְּאֹרֶת הַגְּדֻלִּים אֵת הַמְּאֹרֶת הַגָּדֹל
 לְמַמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֵת הַמְּאֹרֶת הַקָּטָן לְמַמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים: וַיִּתֵּן אֹתָם

אלהים בְּרַקִּיעַ השָׁמַיִם לְהַאִיר עַל הָאָרֶץ: וְלַמָּשֶׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְחַבְדִּיל בֵּין
הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב: וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם רִבְעִי.

תִּנּוּ רַבָּנִי, הֲרֹאֶה חֲמָה בְּתַקּוּפָתָהּ, אוֹמֵר: בְּרוּךְ עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית. וְאֵימַת
חַיִּי? אָמַר אַבְנִי, כָּל עֲשָׂרִים וּשְׁמוֹנֶה שָׁנִין, וְחָדָר מַחֲזוֹר וְנִפְלָה תְּקוּפַת
נִסָּן בְּשִׁבְתָּאִי, בְּאוֹרְתָא דְתַלְתָּ נִגְחִי אַרְבַּע. (מסכת ברכות דף נט עמוד ב)

לְשֵׁם יְחִיד קוֹדֶשָׁא בְּרִיד הוּא וּשְׂכִינְתִּיה, בְּדַחֲלוֹ וּדְחִימוֹ, וּדְחִימוֹ וּדְחִילוֹ, לִיְחִידָא שֵׁם יוֹד
ק"י בְּא"ו ק"י בְּיַחֲוֹדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל הֵנָּה אֲנַחְנוּ בָּאִים לְבָרֵךְ עַל רְאִית
חֲמָה בְּתַקּוּפָתָהּ, לְהוֹדוֹת לָהּ עַל מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית אֲשֶׁר עָשָׂה, וּלְבָרֵךְ בְּשֵׁמוֹ אֶת הַבְּרָכָה,
כְּמוֹ שֶׁתִּקְנוּ לָנוּ חֲבִימֵינוּ וְזִרְנוֹנָם לְבְרָכָה, לְתַקֵּן אֶת שְׂרָשָׁה בְּמָקוֹם עֲלִיזוֹ, לַעֲשׂוֹת נַחַת
רוּחַ לְיֹצְאֵינוּ וְלַעֲשׂוֹת רָצוֹן בּוֹרְאֵנוּ. וְנַעֲלָה לְפָנֶיךָ בָּאֵלוֹ בּוֹנֵנוּ בְּכָל חַפְנוֹת הָרְאוּיוֹת לְבֹנֵן
בְּזֶה. וְאֲנַחְנוּ מְבֻנִּים לְפָנֶיךָ שְׂמֵךְ מַלְבְּנוּ שְׂאֵתָה הוּא רַבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים, אֲדוֹן כָּל הָעוֹלָמִים
עֲלִיזִים וְתַחְתּוֹנִים, וְצָבָא הַשָּׁמַיִם לָךְ מִשְׁתַּחֲוִּים, נוֹטָה שְׁמִים וְיוֹסֵד אֶרֶץ, אֲשֶׁר חֲבִינֹתָ
וּפְעַלְתָּ וְחָדִי חֲמָה. וְאֲנַחְנוּ מְקַבְּלִים עֲלֵינוּ וְעַל זְרַעֲנוּ וְעַל זְרַע וְרַעֲיוֹנוֹ עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת,
אֲדֹנֵיךָ וְאֱלֹהֵיךָ יִתְבָּרֵךְ שְׂמֵךְ, וְאַהֲבֵיךָ וְיִרְאָתְךָ וְיַחֲוֹדְךָ, לַעֲשׂוֹת רָצוֹנְךָ בְּרָצוֹנְךָ, וְלַעֲבָדְךָ
בְּאֵמַת בְּלִבָּב שְׁלֵם, וְנַעֲלָה לְפָנֶיךָ בְּרָכָה זוֹ בָּאֵלוֹ בּוֹנֵנוּ בְּכָל חַפְנוֹת הָרְאוּיוֹת לְבֹנֵן, וְיַחֲד
לְכַבְּנוּ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת שְׂמֵךְ. לֵב מַחֲזוֹר בְּרָא לָנוּ אֱלֹהֵינוּ וְרוּחַ נָכוֹן חֲדַשׁ בְּקִרְבָּנוּ.
וְשִׁמְרָנוּ וְחַצִּילָנוּ מִכָּל פְּגָעִים וּמִקְרִים רָעִים חֲמַתְחַדְשִׁים לְבֹא בְּמַחֲזוֹר זֶה, בְּכָל יוֹם יוֹם,
וּבְכָל שָׁעָה וְשָׁעָה, וּבְכָל רֵנֶע וְרֵנֶע, וּבְכָל בְּנִפְיָה תַּסְתִּירָנוּ, בְּגִשְׁר יַעִיר קֵנוּ עַל גּוֹזְלָיו וְרַחֵם,
וּשְׁמֹר צִאתָנוּ וּבֹאֵנוּ מִעֵתָה וְעַד עוֹלָם. וְגַם עַד זְקֵנָה וְשִׁיבָה אֱלֹהִים אֵל תַּעֲזֹבֵנִי עַד אֲגִיד
וְרוֹעֵךְ לְדוֹר לְכָל יוֹבָא גְבוּרָתְךָ. וְעוֹזְרָה אֶת גְּבוּרֹתֶיךָ, לְהַעֲבִיר גְּלוּלִים מִן הָאָרֶץ
וְהָאֱלִילִים בְּרוֹת יִפְרָתוֹן. לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שְׂדֵי. יְבוֹשׁוּ כָּל עוֹבְדֵי פֶסֶל חֲמַתְחַלְלִים
בְּאֱלִילִים, וְחֲמָה מִשְׁתַּחֲוִּים קְדָמָה לְשִׁמְשׁ, יֹאבְדוּ כָּל אוֹיְבֶיךָ יְהוָה וְאַהֲבִיו בְּצִאת הַשֶּׁמֶשׁ
בִּנְבָרְתוֹ. וְכֵן לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִקְרָא שְׂכֵתוֹב, כִּי אִזּוּ אַהֲפָךְ אֵל עַמִּים שְׂפָה בְּרוּרָה,
לְקַרָּא כָּלֵם בְּשֵׁם יְהוָה, לַעֲבָדוֹ שְׂכֵם אַחֵר. וְיְהִי יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַזֶּה
יְהִי יְהוָה אַחֵר וּשְׁמוֹ אַחֵר. יְהִי לְרָצוֹן אֲמִרֵי פִינוּ וְחֲנִינוּ לְבָנוּ לְפָנֶיךָ, צוּרֵינוּ וְנוֹאֲלָנוּ.
לָךְ יוֹם אַף לָךְ לַיְלָה, אֶתָּה חֲבִינֹתָ מְאֹד וְשִׁמְשׁ. כִּי שִׁמְשׁ וּמִגֵּן יְהוָה אֱלֹהִים, חֵן וְכְבוֹד

יִתֵּן יְהוָה לֹא יִמָּנַע טוֹב לַחֲלָכִים בְּתָמִים. וַיְהִי נָעַם אֲדֹנֵי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה
עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה: וַיְהִי נָעַם אֲדֹנֵי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה עָלֵינוּ,
וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה.

ועתה יברכו בקול רם, בששון ובשמחה רבה מאוד:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית.

ואומרים בניגון:

אֵל אֲדוֹן עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים. בְּרוּךְ וּמְבֹרָךְ בְּפִי כָל הַנְּשָׁמָה: נִדְּלוּ וְטוֹבוּ
מִלֵּא עוֹלָם. דַּעַת וּתְבוּנָה סוֹכְבִים הוֹדוּ: הַמִּתְנַאֵה עַל חַיּוֹת הַקֶּדֶשׁ.
וְנִחְדָּר בְּכַבּוֹד עַל הַמְרַבֵּה: זְכוֹת וּמִישׁוֹר לִפְנֵי כְסָאוֹ. חֶסֶד וְרַחֲמִים
מִלֵּא כְבוֹדוֹ: טוֹבִים מְאֹדוֹת שֶׁבְּרָאם אֱלֹהֵינוּ. יֵצֵרם בְּדַעַת בְּבִינָה
וּבְחִשְׁבֵּל: בַּח וּגְבוּרָה נָתַן בָּהֶם. לַחַיּוֹת מוֹשְׁלִים בְּקֶרֶב תֵּבֵל: מְלֵאִים
זִיו וּמְפִיקִים נֹגֶה. נָאָה זִיום בְּכָל הָעוֹלָם: שְׂמֵחִים בְּצֵאתָם שְׂשִׁים
בְּבוֹאָם. עוֹשִׂים בְּאֵימָה רָצוֹן קוֹנִיָּהֶם: פֶּאֶר וְכְבוֹד נֹתָנִים לְשִׁמוֹ. צִחְלָה
וְרִנָּה לְזִכָּר מַלְכוּתוֹ: קָרָא לְשִׁמְשׁ וַיִּזְרַח אוֹר. רָאָה וַתִּתְקַן צוּרַת
הַלְבָּנָה: שָׁבַח נֹתָנִים לוֹ כָּל צֶבֶא מְרוֹם. תִּפְאֶרֶת וּגְדָלָה שְׂרָפִים וַחַיּוֹת
וְאוֹפְנֵי הַקֶּדֶשׁ.

אָנָּה בְּכַחַת גְּדֻלַּת יְמִינָהּ. תִּתִּיר צְרוּרָה: קִבֵּל רִנָּת, עֲמֻדָּה. שִׁנְבֵנוּ, מִתְרַנֵּנוּ נֹדָא: נָא
גְבוּר. דּוֹרְשֵׁי יוֹחֲדָה. בְּכַבְּתָ שְׁמֵרָם: בְּרָכָם מִתְרַם. רַחֲמֵי צִדְקָתָהּ. תְּמִיד גְּמִלָם: חֲסִין
קְדוּשָׁה. בְּרַב מוֹכֵד. נַחַל עֲדֻתָהּ: יְחִיד גֵּאָה. לְעֲמֻדָּה פְּנִיָּה. זוֹכְרֵי קִדְשָׁתָהּ: שׁוֹעֲתֵנוּ קִבֵּל.
וּשְׁמַע צַעֲקֹתֵנוּ. יוֹדַע תַּעֲלוּמוֹת: בְּלִשְׁתִּי: בְּרוּךְ, שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ, לְעוֹלָם וָעֶד:

לְמַנְצֵחַ בְּנִינִת מוֹמֹר שִׁיר: אֱלֹהִים יַחֲנֵנוּ וַיְבָרְכֵנוּ. יֵאָר פְּנֵינוּ אֶתְנוּ סֶלַח: לְדַעַת
בְּאֶרֶץ דִּרְבָּה. בְּכָל גּוֹיִם יִשׁוּעָתָהּ: יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים. יוֹדוּךָ עַמִּים
בָּלָם: וּשְׁמַחוּ וַיִּרְנְנוּ לְאֻמִּים. כִּי תִשְׁפֹּט עַמִּים מִיִּשְׂרָאֵל. וּלְאֻמִּים בְּאֶרֶץ תִּנְחָם סֶלַח:

יִדְרֹךְ עַמִּים אֱלֹהִים. יִדְרֹךְ עַמִּים כָּלֶם: אֶרֶץ נִתְּנָה יְבוּלָהּ. יִבְרַכְנוּ אֱלֹהִים
אֱלֹהֵינוּ: יִבְרַכְנוּ אֱלֹהִים. וַיִּירָאוּ אוֹתוֹ כָּל אַפְסֵי אֶרֶץ:

אֲדוֹן עוֹלָם אֲשֶׁר מֶלֶךְ. בְּמֶרֶם כָּל יָצִיר נִבְרָא: לָעֵת נַעֲשֶׂה בְּחַפְצוֹ כָּל. אֲנִי מֶלֶךְ שְׁמוֹ
נִקְרָא: וְאַחֲרֵי בְּכָלוֹת הַכֹּל. לְבָדוֹ יִמְלֹךְ נִזְרָא: וְהוּא הָיָה וְהוּא הָיָה. וְהוּא יִהְיֶה
בְּתַפְאֲרָה: וְהוּא אֶחָד וְאֵין שְׁנֵי. לְהַמְשִׁילוֹ וּלְהַתְּבַיְרָה: כָּלִי רֵאשִׁית כָּלִי תְּכֵלֶת. וְלוֹ הָעוֹ
וְהַמְשָׁרָה: כָּלִי עֶרֶךְ כָּלִי דְמִיּוֹן. כָּלִי שְׁנֵי וְתַמּוּדָה: כָּלִי חֲבוּר כָּלִי פְרוּר. גְּדוֹל כַּח וְגִבּוּרָה:
וְהוּא אֵלִי וְחֵי גּוֹאֲלִי. וְצוּר חֲבָלִי בְּיוֹם צָרָה: וְהוּא נָפִי וּמְנוּסִי. מִנֵּת כּוֹסֵי בְּיוֹם אֶקְרָא:
וְהוּא רוּפָא וְהוּא מְרַפָּא. וְהוּא צוֹפֵה וְהוּא עוֹרֵה: בְּיָדוֹ אֶפְקֵד רוּחִי. בָּעֵת אֵישָׁן וְאָעִירָה:
וְעַם רוּחִי גּוֹיָתִי. אֲדַנִּי לִי וְלֹא אֵידָא: בְּמִקְדָּשׁוֹ תִּגַּל נַפְשִׁי. מְשִׁיחֵנוּ יִשְׁלַח מִהֲרָה: וְאֵן נִשְׁיֵר
בְּבֵית קִרְשִׁי. אָמֵן אָמֵן שֵׁם הַנּוֹרָא.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ, וּמַחֲלִלִים לְשֵׁם תַּפְאֲרָתְךָ, בְּרָכוֹת וְחֻדְאוֹת לְשִׁמְךָ הַגְּדוֹל
וְהַקְּדוֹשׁ עַל שֶׁחַיֵּיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ וְהַנְּעַתָּנוּ עַד הַיּוֹם הַזֶּה, לְבָרְךָ בְּרַבְת
הַחֲדָאָה זוֹ לְפָנֶיךָ. וַיְחֵי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁבְּשֵׁם
שׁוֹבְתָנוּ לְבָרְךָ בְּרַבְת הַחֲמָה בְּיוֹם הַזֶּה, כֵּן הָאֵל הַחַי הַטּוֹב וְהַמְּטִיב לְכָל
בְּרוּאָיו, תַּחֲיֵינוּ וְתַקְיָמְנוּ וְתַחַנְּנוּ, וְתוֹכְנוּ לְבָרְךָ בְּרַבְת זוֹ לְתַקּוּפוֹת הַחֲמָה
הָאַחֲרוֹת אֲשֶׁר יִהְיוּ בְּשָׁנִים הַבָּאוֹת עָלֵינוּ לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם, שֶׁמַּחֲסִים בְּבִנְיָן
עֵירֶךְ וְשָׂשִׁים בְּעִבּוּדְתְּךָ. וְתַתֵּן לָנוּ חַיִּים אֲרוּכִים. חַיִּים שֶׁל שָׁלוֹם. חַיִּים שֶׁל
טוֹבָה. חַיִּים שֶׁל בְּרַכָּה. חַיִּים שֶׁל פְּרִנָּסָה. חַיִּים שֶׁל חֲלוּץ עֲצָמוֹת. חַיִּים שֶׁישׁ
בָּהֶם יִרְאֵת שָׁמַיִם וַיִּרְאֵת חֲטָא. חַיִּים שְׂאִין בָּהֶם בּוֹשָׁה וּבִלְמָה. חַיִּים שֶׁל עֶשֶׂר
וּכְבוֹד. חַיִּים שֶׁתֵּהָא כָּנוּ אֶהְבֵּת תּוֹרָה וַיִּרְאֵת שָׁמַיִם. חַיִּים שֶׁיִּמְלֹא יְהוָה
מִשְׁאָלוֹת לְבָנוּ לְטוֹבָה לְעִבּוּדְתוֹ וּלְיִרְאָתוֹ. וְתוֹכְנוּ לְרִאוֹת פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ, וַיִּתְּקֵם
כָּנוּ מִקְרָא שֶׁפְּתוּב עַל יְדֵי גִבְיָאָךְ: וְיִהְיֶה אֹר חֲלִבְנָה כְּאֹר חֲמָה, וְאֹר חֲמָה
יִהְיֶה שֶׁבַעַתִּים כְּאֹר שֶׁבַעַת הַיָּמִים, בְּיוֹם חֲבַשׁ יְהוָה אֶת שֶׁבַר עַמּוֹ וּמַחֲץ מִכָּתוֹ
יִרְפָּא. וְכֵן דּוֹר עֶבְרֶךְ יִבּוֹא וַיִּגְאֲלֵנוּ בְּמַתָּרָה בְּיָמֵינוּ, אָמֵן כֵּן יְהִי רְצוֹן. וַיְחֵי נַעַם
אֲדַנִּי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ, וּמַעֲשֶׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עָלֵינוּ, וּמַעֲשֶׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה. וַיְחֵי לְרְצוֹן

אֲמָרִי פִי וְחֻגִיוֹן לְבִי לְפָנֶיךָ. יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי. ואומרים ר' חנניה וכו' וקדיש על ישראל